

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
KATJA ISKRA**

KOPER 2023

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Univerzitetni študijski program
prve stopnje Pedagogika**

**Diplomsko delo
BIVALNA ENOTA, DOBRA PRAKSA
SOCIALIZACIJE OSEB S POSEBNIMI
POTREBAMI
Katja Iskra**

Koper 2023

Mentor: prof. dr. Mitja Krajncan

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Mitju Krajncu za strokovno pomoč, nasvete, hitro odzivnost in vodenje pri pisanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se stanovalcem bivalnih enot Poljče in Radovljica, ki so z veseljem sodelovali v moji raziskavi.

Zahvaljujem se mojim najdražjim, ki so mi ves čas stali ob strani in me spodbujali.

Hvala vsem, ki ste verjeli vame.

IZJAVA O AVTORSTVU ZAKLJUČNEGA DELA

IME IN PRIIMEK AVTORJA: Katja Iskra

VPISNA ŠTEVILKA: 98131320

FAKULTETA: Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem

ŠTUDIJSKI PROGRAM IN STOPNJA: Univerzitetni študijski program prve stopnje Pedagogika

NASLOV ZAKLJUČNEGA DELA: Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami

Podpisana izjavljam, da sem avtorica zaključnega dela z naslovom Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo zaključno delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem zaključnem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili fakultete,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega zaključnega dela in je zapisan v skladu z navodili fakultete,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo zaključno delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem zaključnem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13 in 56/15), prekršek pa podleže tudi disciplinskim ukrepom UP PEF v skladu z njenimi pravili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno delo in za moj status na UP PEF,
- je zaključno delo lektorirano in urejeno skladno z navodili fakultete.

Kraj in datum: Koper, 14. junij 2023

Podpis avtorice:

Commented [AJ1]: Datum zapišete ob prijavi k zagovoru

IZVLEČEK

V diplomskem delu raziskujemo, kako uspešna je bivalna enota pri procesu socializacije oseb s posebnimi potrebami v širše zunanje okolje, ali izpolnjuje pričakovanja stanovalcev in v kolikšni meri so poleg primarnih zadovoljene tudi sekundarne potrebe, kot so potreba po varnosti, pripadnosti, prepoznavnosti, samoaktualizaciji in spoznavanju. Ugotavljamo, ali je bivalna enota kot oblika bivanja za osebe s posebnimi potrebami dobra praksa socializacije ali gre le za podaljšek institucije v urbanem okolju. V teoretičnem delu je pozornost najprej usmerjena v obravnavo oseb z motnjo v duševnem razvoju. V nadaljevanju smo se dotaknili institucionalne oskrbe, kjer smo v ospredje postavili proces deinstitutionalizacije, katerega glavni cilj je pripraviti posameznika na čim bolj samostojno življenje in mu omogočiti aktivno integracijo v zunanje okolje. Deinstitutionalizacija je glavni povod, da so se bivalne enote vzpostavile. V zadnjem delu smo predstavili koncept bivalne enote, kamor spadajo tudi cilji in naloge bivalne enote ter negativni vidiki bivanja v bivalni enoti.

V empiričnem delu smo s pomočjo stanovalcev bivalnih enot Poljče in Radovljica, ki spadata pod okrilje Centra za usposabljanje, delo in varstvo Matevža Langusa Radovljica, pridobili različne informacije in videnja o bivanju v bivalni enoti, vključevanju v zunanje okolje, rokovanju z denarjem, samostojnosti, medsebojnih odnosih, o načinu dela zaposlenih in prostočasnih aktivnostih.

Ključne besede: deinstitutionalizacija, motnja v duševnem razvoju, institucionalna oskrba, samostojnost, normalizacija.

ABSTRACT

Living Unit – Good Practice for Socialisation of Persons with Special Needs

In this paper, I study how efficient living units are in relation to the socialisation of persons with special needs in a wider external environment, whether they fulfil expectations by residents and to what extent secondary needs of persons with special needs, such as the need for safety, sense of belonging, visibility, self-actualisation and getting to know new things, are met in addition to primary needs. I determine whether living units, as a form of habitation for persons with special needs, are a good practice for socialisation or whether they are only an institutional extension in the urban environment. The theoretical part first focuses on the treatment of persons with a mental health disorder. I go on to address institutional care, underlining the deinstitutionalisation process, the main goal of which is to prepare an individual for as independent life as possible and facilitate their active integration into the external environment. Deinstitutionalisation is the main reason behind the establishment of living units. In the last part, I present the concept of living units, along with their goals and purpose and negative aspects of living in a living unit.

In the empirical part, I gathered responses by residents of the Poljče and Radovljica living units, which are part of the Matevž Langus Centre for Education, Work and Care in Radovljica, in order to obtain different information and views about the life in a living unit, integration into the external environment, handling money, independence, interpersonal relationships, work methods of employees and free-time activities.

Key words: deinstitutionalisation, mental health disorder, institutional care, independence, normalisation.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	TEORETIČNI UVOD.....	2
	2.1 Osebe z motnjo v duševnem razvoju.....	2
	2.2 Institucionalna oskrba	6
	2.3 Koncept bivalne enote.....	12
3	EMPIRIČNI DEL	16
	3.1 Problem, namen in cilji	16
	3.1.1 <i>Problem</i>	16
	3.1.2 <i>Namen</i>	16
	3.1.3 <i>Cilji</i>	16
	3.2 Raziskovalna vprašanja	17
	3.3 Metodologija	17
	3.3.1 <i>Raziskovalna metodologija</i>	17
	3.3.2 <i>Osebe, vključene v raziskavo</i>	17
	3.3.3 <i>Zbiranje podatkov</i>	18
	3.3.4 <i>Postopek obdelave podatkov</i>	19
	3.4 Rezultati in razprava	19
	3.4.1 <i>Bivanje v bivalni enoti</i>	19
	3.4.2 <i>Samostojnost</i>	21
	3.4.3 <i>Vključenost v širše okolje</i>	22
	3.4.4 <i>Zaposleni</i>	24
	3.4.5 <i>Odnosi</i>	25
4	SKLEPNE UGOTOVITVE	27
5	LITERATURA IN VIRI.....	29
6	PRILOGE	33

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Podatki o intervjувancih	18
---	----

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Intervju	33
Priloga 2: Odnosno kodiranje	43
Priloga 3: Kodiranje	49

1 UVOD

Osebe z motnjo v duševnem razvoju so pomembno omejene v vsesplošnem lastnem delovanju. Za njih je značilno izrazito podpovprečno intelektualno funkcioniranje, ki ga je moč opaziti že v zgodnji dobi otroštva in je vezano na neustrezno adaptivno reagiranje na področju razumevanja, samostojnosti, socializacije in komunikacije (Lačen, 2001).

Osebe z motnjo v duševnem razvoju imajo po Pravilniku o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev možnost bivanja zunaj svoje matične družine. Lahko se vključijo v storitev institucionalne oskrbe, ki, kakor navaja 8. člen, dopolnjuje ali zagotavlja funkcijo doma ali lastne družine (Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, Uradni list RS, št 45/10, 28/11, 104/11, 111/13, 102/15, 76/17, 54/19, 81/19, 203/21, 54/22 in 1159/22). Eden izmed možnih načinov bivanja oseb s posebnimi potrebami je bivanje v dislociranih bivalnih skupnostih. Lačen (2001) pravi, da bivalno enoto sestavlja manjša skupina oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki živi v zaključenem okolju, je razmeroma samostojna, čim primerneje vodena in kolikor je mogoče vključena v okolje. Nekateri avtorji navajajo, da se trenutno bivalna enota kaže kot najboljša oblika bivanja za odrasle z motnjo v duševnem razvoju. Pomembni dejavniki, ki so potrebni, da bivalna enota lahko zaživi v okolju, so njena avtonomnost, ustrezna lokacija, vključevanje v okolje in ustrezno vodenje, obenem pa mora biti zagotovljeno, da ima stanovalec možnost osebne rasti in pravice do izbire in samoodločanja (Križaj, 2006). Kljub zadovoljstvu z življenjem v bivalni enoti pa se še vedno postavljajo vprašanja, predsodki in kritike glede ustanavljanja bivalnih enot. Jermanova (1991) in Lačen (2001) navajata nekaj dilem, ki so aktualne še v današnjem času. Če bivalno enoto lociramo v skupnost, ni samoumevno, da ljudje v njej ne bodo izolirani in osamljeni, kot so osamljeni v velikih ustanovah.

V raziskovalnem delu bomo predstavili rezultate intervjujev uporabnikov bivalnih enot Radovljica in Poljče, ki spadata pod okrilje CUDV Radovljica. Za intervjuje smo se odločili, ker bomo tako pridobili več relevantnih podatkov.

2 TEORETIČNI UVOD

2.1 Osebe z motnjo v duševnem razvoju

Osebe z motnjo v duševnem razvoju so drugačne, imajo pa motnje ali težave na več področjih. Imajo znižano splošno raven inteligentnosti in nižje sposobnosti na kognitivnem, govornem, motoričnem in socialnem področju.

Motnje v duševnem razvoju so trajne in prirojene narave in niso bolezenska oblika, temveč nevrolška motnja, ki nastopi v otroštvu. V zakonodaji s področja vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju označeni kot tisti, ki imajo »znižano splošno ali specifično raven inteligentnosti, nižje sposobnosti na kognitivnem, govornem, motoričnem in socialnem področju ter pomanjkanje veščin, kar vse se odraža v neskladju med njihovo metalno in kronološko starostjo« (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, Uradni list RS, št. 11/22).

Obstaja več definicij motnje v duševnem razvoju, ki se med seboj razlikujejo glede na področje, iz katerega izhajajo (psihologija, medicina, specialna pedagogika ...).

Predvsem se definicije oseb z motnjami v duševnem razvoju razlikujejo glede na razvoj posameznih strok, ki te motnje obravnavajo (Može Cedilnik in Uršnik, 2020). Lačen (2001) navaja tudi, da motnjo lahko razumemo kot zdravstveni in telesni pojav.

Stopnja motnje v duševnem razvoju se določi na osnovi rezultata inteligenčnega kvocienta in ugotovljenih sposobnosti prilagoditve (Marinč, Burnik, Vališer, Barborič, Potočnik Dajčman in Dretnik, 2015). Motnja se lahko kaže v blažji obliki disfunkcionalnosti možganov ali v težji prizadetosti na področju telesne in duševne ravni (Batta idr., 2011).

Lačen (2001) motnjo v duševnem razvoju navaja kot omejitev v vsesplošnem funkcioniranju, za katero je značilno neustrezno prilagoditveno vedenje in znižano intelektualno delovanje. Primanjkljaji oseb z motnjami v duševnem razvoju se predvsem kažejo v učnih in delovnih zmožnostih, socialnih spretnostih, v samostojnosti in nezmožnosti skrbeti za lastno varnost. Vsekakor je inteligenčni kvocient nezadostno merilo za določanje duševne motnje, saj so pomembne tudi vedenjske in socialne značilnosti (Batta idr., 2011).

Motnja v duševnem razvoju pomeni splošno podpovprečno intelektualno funkcioniranje, ki se pojavlja v razvojni dobi do dopolnjenega 18. leta starosti in je pomembno vezano na posameznikove prilagoditvene spretnosti. Prilagoditvene

spretnosti so naučena vedenja, ki vključujejo zmožnost posameznikove prilagoditve na okolje z namenom, da lažje funkcionira v skladu s socialnimi pričakovanji (Lačen, 2001). Pomembno je, da te osebe sprejemamo takšne, kot so, z vsemi njihovimi posebnostmi.

Čeprav so pri osebah z motnjami v duševnem razvoju njihove zmožnosti omejene in potrebujejo precej usmerjanja in vodenja, lahko razvijejo določeno stopnjo samostojnosti prek participacije vključevanja v družbeni sistem (Wallace, 2018). Potrebujejo pa vseskozi mentalno in telesno aktivnost in vodenje, ki jim bo omogočilo vključevanje v socialno sredino.

Predvsem odrasle osebe z motnjami v duševnem razvoju imajo pravico do kakovostnega življenja in samouresničevanja, ki ga lahko dosežejo le s pravico do prilagojenega izobraževanja in učenja ob ustrezni podpori in vodenju. Zaradi določenih mentalnih primanjkljajev potrebujejo vseskozi ustrezno vodenje, da ne pride do procesa upadanja psihomotoričnih sposobnosti (Krampl, 2017).

Osebe z motnjami v duševnem razvoju bodo kljub vodenju in usmerjanju potrebovale celo življenje pomoč in skrb v skladu z njihovim prisotnim telesnim in mentalnim primanjkljajem. Svoje potenciale bodo razvile le ob vsestranski pomoči družbe in sistema (Wallace, 2018).

Značilnost oseb z motnjami v duševnem razvoju so težave na področjih prilagoditvenih spretnosti, ki so starostno in situacijsko pogojene. Prilagoditvene spretnosti so skupek veščin, ki so ključne za neprestane zahteve okolja. Zajemajo konceptualna (pismenost, govorno izražanje in razumevanje, časovne predstave ...), socialna (zmožnost upoštevanja pravil, zakonov, reševanja medosebnih problemov, socialna odgovornost ...) in praktična področja (poklicne spretnosti, možnost potovanja, uporaba denarja ...) (Može Cedilnik in Uršnik, 2020).

Motnja v duševnem razvoju se razume kot stanje, ki je odvisno od interakcije z okolico, zato se obravnava takšnih oseb osredotoča na raven pomoči, ki jo osebe z motnjo potrebujejo.

Eden izmed pokazateljev razvitosti družbe je njen odnos do oseb z motnjami v duševnem zdravju. Koliko je družba razvita in humana, se kaže skozi odnos do oseb z motnjami v duševnem razvoju. V preteklosti so takšne osebe skrivali, se jih sramovali in celo pobijali. Ker je vsak človek vreden spoštovanja in dostojanstva, je razvoj družbe na tem področju zelo hitro napredoval, zato so začeli takšne osebe spodbujati k vključitvi v vsakdanje življenje (Lačen, 2001).

Z razvojem zavedanja, da so tudi te osebe vredne dostojnega in spoštljivega življenja, se je začela tudi zakonodaja razvijati v korist oseb, ki imajo posebne potrebe.

S prvimi raziskavami oseb z motnjami v duševnem razvoju so začeli v Angliji že leta 1904. Leta 1913 pa so sprejeli prvi zakon, ki je obravnaval to problematiko. Prav uzakonjene pravice oseb z motnjami v duševnem razvoju so jim omogočile človeško dostojanstvo in vključitev v družbeno življenje (Lačen 2001). Z delhijsko deklaracijo iz leta 1995 pa so osebe z motnjami v duševnem razvoju dobile pravico do aktivnega življenja, samostojnega bivanja in spolnosti.

V primerjavi s tujino pa so v Sloveniji začeli prve poskuse šolanja oseb z motnjo v duševnem razvoju izvajati že leta 1911, vendar so šele leta 1948 ustanovili prvi zavod Hrastovec pod takratnim imenom Dom za duševno defektne in mladino (Križaj, 2006).

V Sloveniji kategorije oseb s posebnimi potrebami opredeljuje Zakon o usmerjanju oseb s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, Uradni list RS, št. 58/11, 40/12, 90/12, 41/17 in 200/20). Na osnovi tega zakona jih uvrščamo v naslednje kategorije (ZUOPP-1, Uradni list RS, št. 58/11, 40/12, 90/12, 41/17 in 200/20):

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije,
- gluhi in naglušni otroci,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z avtističnimi motnjami ter
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

Glede na stopnjo motnje v duševnem razvoju ločimo osebe z lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

Osebe z lažjo motnjo v duševnem razvoju (v nadaljevanju MDR) imajo znižane intelektualne sposobnosti za učenje in usvajanje splošnih znanj. Pogosto imajo težave tudi na socialnem, vedenjskem in čustvenem področju, zato znotraj izobraževalnih programov dosegajo le minimalne standarde znanja.

V prilagojenih programih usvojijo le uporabna znanja, funkcionalno računanje, branje in veščine prilagajanja družbenim normam, ki jim pomagajo, da lažje funkcionirajo v vsakdanjem življenju. Lahko dosežejo temeljna šolska znanja, ki pa ne zagotavljajo pridobitve minimalnih standardov znanj, določenih v izobraževalnih programih. Z vsemi

prilagoditvami in individualnim pristopom se usposobijo za enostavno poklicno delo in samostojno socialno življenje.

Osebe z zmerno motnjo v duševnem razvoju imajo znižane sposobnosti na vseh področjih in imajo posamezne sposobnosti različno razvite. V izobraževalnem programu usvojijo le osnove pisanja, branja in računanja. Sposobne so sodelovati v enostavnem pogovoru in razumejo navodila. Lahko uporabljajo tudi nadomestno komunikacijo, s katero sporočajo svoje želje in potrebe. Veliko bolj uspešne pa so lahko na gibalnem, likovnem in glasbenem področju. Znajo izražati svoje potrebe in se težko usposobijo za samostojno delo in življenje, saj potrebujejo pomoč in usmeritve druge osebe skozi celo življenje. Lahko se usposobijo za enostavna praktična dela, vendar se le izjemoma usposobijo za povsem neodvisno socialno življenje.

Osebe s težjo motnjo v duševnem razvoju imajo izrazita odstopanja na vseh razvojnih področjih. Znajdejo se le v ožjem okolju, vendar pri tem potrebujejo varstvo in vodenje. Usposobijo se lahko za najenostavnejša opravila. Razumejo enostavna sporočila in se nanje odzivajo. Svoje želje in potrebe lahko sporočajo s pomočjo podporne ali nadomestne komunikacije. Naučene spretnosti so samo avtomatizirane. Pri skrbi zase potrebujejo pomoč drugih. Pri teh osebah so prisotne tudi druge motnje in bolezni (Lačen, 2001).

Osebe s težko motnjo v duševnem razvoju so omejene v vseh svojih sposobnostih. Redko razvijejo osnove sporazumevanja, zaznavanja in odzivanja na zunanje dražljaje. Omejene so pri gibanju, govoru in skrbi za osnovne potrebe. Razumevanje in upoštevanje navodil je hudo omejeno. Običajno imajo težke dodatne motnje, bolezni in obolenja, zaradi katerih ne razvijejo niti preprostih motoričnih spretnosti. Potrebujejo stalno varstvo, pomoč, vodenje in zdravstveno nego (Batta idr., 2011).

Glede na stopnjo pomoči, ki jo osebe z motnjo v duševnem razvoju potrebujejo, jih lahko uvrstimo v štiri kategorije (Lačen, 2001):

- osebe, ki potrebujejo občasno pomoč v določenih življenjskih situacijah,
- osebe z omejeno pomočjo, ki potrebujejo pomoč le v določenih časovnih obdobjih,
- osebe, ki potrebujejo obsežno pomoč v vseh življenjskih situacijah,
- osebe s trajno pomočjo skozi celo življenje.

Čeprav v družbi prevladuje mnenje, da se osebe z motnjami v duševnem razvoju mora ves čas varovati pred nevarnimi dejavniki iz okolja, s tem onemogočajo razvoj teh oseb in podaljšujejo njihovo nesamostojnost in pasivnost (Lačen, 2016). V preteklosti so

z izolacijo tem osebam delali nepopravljivo škodo, predvsem z odklonskim vedenjem do teh oseb in nesprejemanjem.

Šele v sodobnem času so se začele razvijati institucije, ki imajo usposobljen kader za delo z osebami, ki imajo motnje v duševnem razvoju in potrebujejo različne ravni pomoči. Marijan Lačen (2001) navaja, da moramo prav pri določitvi te pomoči ugotoviti potencial teh oseb, njihovo sedanje stanje in potem spremljati njihov razvoj. Le na ta način bomo lahko takšnim osebam nudili ustrezno pomoč in podporo.

2.2 Institucionalna oskrba

Za institucijo uporabljamo različna imena, in sicer ustanova, center, zavod, dom in inštitucija. Ne glede na poimenovanje pa imajo vse institucije iste lastnosti. V institucionalni vzgoji življenjske odnose in vzgojne razmere oseb, ki tam živijo, v veliki meri zaznamujejo značilnosti velike organizacije, kot so delitve dela, visoko formalizirana uporaba pravil in kompleksa hierarhija (Zaviršek idr., 2015).

V preteklosti so bile institucije prostor, v katerega so nameščali ljudi s podobnimi težavami. Med starejšimi oblikami institucij so bili špitali, ki so se že pojavili v začetku 12. stoletja, medtem ko so začeli delovanje v Sloveniji v 18. stoletju. Špitali so bili namenjeni ljudem s prirojeno prizadetostjo in romarjem. Konec 18. stoletja pa je v Ljubljani začela delovati civilna bolnica, kjer so nameščali ljudi, ki so imeli težave na področju duševnega zdravja (Videmšek, 2013).

Velike zaprte ustanove so se uveljavile v 19. stoletju, in sicer kot pomoč revnim in deprivilegiranim skupinam prebivalstva. Zaradi hitrega razvoja industrije so duševno prizadeti in ostali pomoči potrebni ljudje ostali brez varstva. Institucije so veljale kot zatočišče za revne, kjer so jih poleg oskrbe učili družbeno sprejemljivega obnašanja (Ramon, 2003).

Pri nas smo takšne ustanove poznali že prej (ubožnice, blaznice, prisilne delavnice). Predvsem so bile ubožnice namenjene ljudem, ki si niso mogli priskrbeti osnovnih življenjskih potrebščin. Po drugi svetovni vojni so osebe z motnjo v duševnem razvoju začeli naseljevati v »zanje ustrezne« in od skupnosti ločene nacionalizirane gradove in zapuščene stavbe (Flaker, 1998).

Osebe z motnjo v duševnem zdravju so nameščali v ustanove z namenom izključevanja od zunanjega sveta, kjer naj bi jim institucija nudila varno zavetje. Celo v sodobnem času je veliko ljudi z motnjami v duševnem zdravju nameščeno v ustanove, kot so npr. psihiatrične bolnišnice (Videmšek, 2013). Dejstvo je, da je v Sloveniji sistem institucionalen, saj veliko število ljudi živi v različnih institucijah (Flaker idr., 2015).

Ustanov, ki bi ljudem z motnjo v duševnem zdravju ponujale bivanje oziroma imele posebno prilagojen program uporabnikom, pa je zelo malo. V večini obstoječih ustanov obstaja le Hobsonova izbira, kar pomeni, da ljudje lahko vzamejo le to, kar jim je ponujeno (Mandič, 1999).

Za institucionalno varstvo je značilno ločevanje iz okolja, pomanjkanje zasebnosti in osebne avtonomije ljudi, izguba nadzora nad lastnim življenjem, saj ima pravilnik institucij prednost pred željami in potrebami varovancev (Čirič Milovanović, 2017).

Glavne značilnosti totalitarnih institucionalnih sistemov so: izključitev posameznikovega odločanja, izolacija, kolektivnost nastanitve in onemogočanje odločanja posameznika (Flaker idr., 2015).

Po Goffmanu so temeljene značilnosti totalnih ustanov, kjer se vse življenjske dejavnosti odvijajo na enem kraju, v velikem številu ljudi, ki so enako obravnavani in se od njih pričakuje, da delajo iste stvari. Vse dejavnosti se odvijajo po vsiljenem urniku in po sistemu formalnih pravil, po katerih se zadovoljijo uradni cilji ustanove. Totalnost teh ustanov simbolizira tudi fizično distanco od zunanjega sveta (z zidovi, gozdovi, bodečo žico, otoki ...) (Flaker, 1998).

Posameznik je v določenih razmerjih v civilni družbi podrejen pravilom, vendar se kljub temu lahko sam odloča glede dejavnosti v svojem življenju. V totalni ustanovi pa to ni mogoče. Tam se je treba držati urnikov in pravil, prositi za dovoljenje osebje ustanove, za stvari, za katere se zunaj ustanove lahko odločaš sam. V totalni ustanovi ne gre samo za podrejenost, ampak osebje lahko posega v dejanja varovanca. Sleherni član osebja lahko disciplinira slehernega varovanca, pravila so usmerjana v vedenjske detajle. Pravil je veliko, da se lahko uskladi delovanje večjega števila ljudi. Varovanci se zaradi strahu pred posledicami bojijo kršiti pravila (Flaker 1998).

Goffman opredeli pet oblik totalnih ustanov (Flaker 1998)

- ustanove, namenjene tistim, ki so nezmožni skrbeti zase in so nenevarni za skupnost (slepi, ostareli, sirote);
- ustanove, namenjene tistim, ki ne zmorejo poskrbeti zase, hkrati pa so nehote nevarni za skupnosti (bolnišnice za tuberkulozne, duševne in Hansenove bolnike);
- ustanove za zavarovanje skupnosti pred nevarnostmi (zapori, taborišča za vojne ujetnike, koncentracijska taborišča);
- ustanove za izvajanje delovnih nalog (ladje, internati, delovni tabori, večja posestva);

- ustanove za verski umik (samostani).

Deinstitucionalizacija pomeni proces zapiranja in odpravljanja totalnih ustanov. Kot opredeli Flaker (1998), je proces deinstitucionalizacije potekal na več različnih ravneh, in sicer se v tem procesu prepletajo tudi procesi politične, ekonomske, znanstvene in strokovne narave. Gre za proces, ki ima za seboj že dolgo zgodovino, hkrati pa se še ni končal.

Za odpravo totalnih ustanov so vsekakor vplivala aktivistična gibanja različnih organizacij, ki so se poleg zapiranja totalnih ustanov zavzemala za vzpostavitev programov, ki bi ustrezali uporabnikovi instituciji. Prav aktivistična gibanja so bila gonilo procesa deinstitucionalizacije, ki so se zavzemala predvsem za osebno svobodo, ki primanjkuje v totalnih ustanovah. Poleg tega so izpostavili neustrezno bivanje v institucijah, ki temeljijo na institucionalnih pravilih, ki jih morajo uporabniki upoštevati, kar posledično negativno vpliva na njihovo identiteto (Rafaelič in Flaker, 2021).

Proces deinstitucionalizacije naj bi se začel po drugi svetovni vojni, kot ugotavljata Ramon in Campling (1996), ki navajata, da so takrat psihiatrične bolnišnice preoblikovali v vojne bolnišnice, v katere so začeli nastanjevati vojne heroje, osebe z motnjami v duševnem zdravju pa so začeli odpuščati v skupnost. Teorij, ki opredeljujejo namen tega procesa, je veliko in posegajo v različne znanstvene razprave (Videmšek, 2013).

V besedilih s področja socialnega varstva termin označuje usmeritev v razvijanje skupnostnih služb, ki podpirajo neodvisno življenje ljudi s posebnimi potrebami in posledično postopno zmanjševanje potreb po institucionalizirani oskrbi.

Videmšek (2013) navaja, da naj bi deinstitucionalizacija pomenila proces ustanavljanja služb, ki nadomeščajo institucije. Pri tem procesu gre predvsem za pomoč ljudem s težavami v duševnem zdravju, da se čim bolj vključijo v običajno življenje in se jim zagotovi ustrezna podpora.

Proces deinstitucionalizacije je lahko opredeljen tudi kot oblika nadomeščanja dolgotrajnega zdravljenja v bolnišnicah (Leff, 1997). Poleg tega naj bi ta proces urejal razmerje med družbenimi službami in sistemom politike v državi. Ta proces pa je najbolj razvit na področju socialne politike (Videmšek, 2013). Deinstitucionalizacija naj bi pomenila skupno zavzemanje, katerega cilj je prenos odločitev z institucij na neinstitucionalne organe (Videmšek, 2013). Pri tem procesu pa je bilo treba ustanoviti nove službe, ki delujejo v naravnih in neformalnih skupinah.

Krajnčan (2012) meni, da deinstitucionalizacijo lahko razumemo kot odpravo delitve dela v organizaciji, fleksibilna pravila, ki jih soustvarjajo vzgojitelji, kakor tudi varovanci, in fleksibilno izrabo razpoložljivih sredstev.

Glavni cilj deinstitucionalizacije je pripraviti posameznika na samostojno življenje in mu omogočiti aktivno vključitev v skupnost, in sicer na način, da razvijejo različne storitve v skupnosti za osebe z motnjami in preventivne programe, s katerimi bi se zmanjšala potreba po institucionalnem varstvu (Čirić Milovanović, 2017). Hkrati z zmanjševanjem vključevanja ljudi v različne zaprte institucije bi se morale razvijati tudi strokovne službe, ki bi pomagale ljudem k participaciji v družbo in podpori v življenjskih situacijah. Vsekakor je za vključitev posameznika s specifičnimi težavami v družbo pomembno spreminjanje in prilagajanje njegovega primarnega okolja. Predvsem se s praktično pomočjo na terenu lahko skuša zmanjšati potreba po institucionalnem varstvu. Celostna obravnava posameznika obsega takšne aktivnosti, ki so usmerjene v deinstitucionalizacijo (Krajnčan, 2019a).

Proces deinstitucionalizacije izhaja iz pravic vsakega posameznika, da dobi ustrezno pomoč glede na njegove potrebe (Krajnčan, 2019b). Glede na to proces deinstitucionalizacije ne sme biti napačno interpretiran, ker ne sme pomeniti le nameščanja posameznika iz velikih ustanov v manjše bivalne enote. Ta proces bi moral predstavljati spremembo celotne podpore in pomoči osebam z mentalno in drugimi vrstami invalidnosti. Da bi bil proces deinstitucionalizacije uspešen, mora skupnost razvijati podporo in usluge, ki bodo zmanjšale potrebo po institucionalnem varstvu (Čirić Milovanović, 2017).

Krajnčan (2019b) razlikuje med deinstitucionalizacijo v širšem in ožjem pomenu. V širšem pomenu naj bi predstavljala smer delovanja, ki izhaja iz prikazovanja socialnega vključevanja, decentralizacije, regionalizacije, diferenciacije. V ožjem pomenu besede naj bi deinstitucionalizacija pomenila socialno pedagoško pomoč, usmerjeno v življenjski svet posameznika.

Pri nas sta začetna temeljna procesa deinstitucionalizacije Logaški eksperiment in prenova vzgojnih zavodov (Krajnčan, 2012).

V vzgojnem zavodu v Logatcu je med letoma 1967 in 1971 potekal Logaški eksperiment. Želeli so preoblikovati vzgojni dom, spremeniti vzgojni stil iz avtoritarnega k permisivnemu ter demokratizirati odnose med osebjem in varovanci. Gre za prvo akcijsko raziskavo, ki je zaradi vključenosti različnih strokovnjakov prinesla nov pogled na vzgojo. Eksperiment je vpeljal skupinsko dinamiko kot spreminjanje odnosov in s tem spremenil način delovanja vzgojnih zavodov (Flaker, 2012).

Z natančnim načrtom procesa deinstitucionalizacije moramo zagotoviti osebam s posebnimi potrebami temeljno pravico do primerne bivanja in jih hkrati podpreti pri vključevanju v skupnost (Videmšek, 2013). Zaradi tega so oblikovane stanovanjske skupine kot oblika sobivanja ljudi z motnjami v duševnem razvoju in so bile zasnovane prav z namenom preseljevanja ljudi iz institucij v skupnost. Prav te naj bi omogočile usmerjeno podporo na področju duševnega zdravja in omogočile spoštovanje osebnega dostojanstva oseb z motnjami v duševnem razvoju.

Kršenje ljudskih pravic v institucijah je bil eden izmed glavnih razlogov za opuščanje tega modela skrbi za osebe z motnjami v duševnem zdravju. Zaradi tega je treba posebno pozornost usmeriti v preprečevanje prenašanja institucionalne kulture na nove oblike ustanov (Čirić Milovanović, 2017).

S sprejetjem Zakona o socialnem varstvu leta 1992 se je v Sloveniji začelo prestrukturiranje sistema socialnega varstva, ki vključuje obravnavo pomoči potrebnim osebam, in sicer na takšen način, da vključuje podporo v skupnosti.

Proces deinstitucionalizacije pa se je začel najprej znotraj zavodov, potem so na ta proces začele vplivati nevladne organizacije, ki so s svojimi predlogi vplivale tudi na spremembe zakonskih okvirjev (Videmšek, 2013).

V preteklih letih so nevladne organizacije delovale na področju razvoja zavesti ohranjanja osebnega dostojanstva in odpravi stigmatizacije oseb z motnjami v duševnem zdravju. Prav z namenom odprave stigmatizacije mladih, ki imajo vedenjske in duševne težave, so preimenovani vzgojni zavodi v strokovne centre, v katerih sobivajo posamezniki s podobnimi težavami in motnjami. Novo nastale strokovne centre bi lahko združili pod enim skupnim imenom, in sicer deinstitucionalizacija (Krajncan, 2019b).

Republika Slovenija k procesu deinstitucionalizacije zavezujejo tudi mednarodni dokumenti na ravni Evropske unije, saj 19. člen Konvencije o pravicah invalidov (2023) določa, da morajo države podpisnice sprejeti vse potrebne ukrepe, da omogočijo uresničevanje pravice do življenja v skupnosti. Zato je tudi za njeno izvedbo vzpostavljena projektna enota, ki bo: proučila trenutno stanje deinstitucionalizacije in določila področja, kjer so potrebna dodatna delovanja; pripravila zakonske osnutke in strategije; povezala vse pomembne udeležence na področju vzpostavitve sistema deinstitucionalizacije in pripravila strokovne naloge ter nadzirala napredovanje sistema (Teme in projekti Direkcije za vode, 2023).

Proces deinstitucionalizacije je treba obravnavati skupaj z drugimi teoretskimi smernicami: decentralizacija, regionalizacija, normalizacija, integracija in končno vključevanje.

Decentralizacija je proces, ki je usmerjen v vzpostavitev bivalnih skupnosti, ki bi programsko in lokacijsko ustrezale osebam z motnjami v duševnem razvoju.

Regionalizacija je bila v preteklosti stalna praksa centrov za socialno delo, da so otroke napotili v zavode, ki so bili precej oddaljeni od doma. Cilj tega je bil, da otrok pretrga vse zanj pomembne socialne vezi, ki so veljale kot slabe ali zgrešene. Z oddajo otroka v oddaljeni zavod nova identiteta zamenja staro. Posledice regionalizacije so za otroka usodne.

V zadnjih dvajsetih letih se je družba začela zavedati pomembnosti usmerjene podpore osebam z motnjami v duševnem zdravju in podpore k aktivnemu vključevanju v skupnost. Zato se je proces regionalizacije začel odvijati v novi smeri tako, da je usmerjena na dajanje pomoči v okolju, v katerem mladostnik živi. Na ta način se lahko ohranijo socialna razmerja in odpravijo neustrezna v življenjskem okolju. Poleg tega ohranitev domačega okolja lahko nudi podporo ljudem, zato je lokacija zelo pomembna za osebe s težavami v duševnem zdravju (Videmšek, 2013).

Wolfensberger normalizacijo definira kot uporabo kulturno normativnih in kulturno pozitivno ovrednotenih sredstev, da bi (družbeno razvrednotenim) osebam omogočili uresničevanje in ohranjanje kulturno pozitivno vrednotenih pozitivnih vlog (Deklava, 1993). Različni avtorji širše opredeljujejo pojem normalizacije. Koncept normalizacije se je pojavil že leta 1969 in sta ga opredelila v Skandinaviji avtorja Mikkelsen in Nirje za osebe z motnjami v duševnem razvoju (Lačen, Špiler-Čadej in Škrinjar, 1993).

Normalizacija naj bi zajemala pet »načel skupnega življenja« (Deklava, 1993)

- dobri medsebojni odnosi,
- resnične možnosti izbire,
- povečana participacija,
- osebni razvoj,
- resnično druženje ljudi (kot nasprotje segregaciji).

Videmšek (2013) navaja, da je normalizacija proces ustvarjanja enakih življenjskih vzorcev in razmer za vse posameznike, upoštevajoč njihove osebne značilnosti. Predvsem je to pravica vsakega posameznika, da se počuti enakovredno in družbeno sprejemljivo ne glede na njegove telesne ali duševne značilnosti. V Skandinaviji je bil glavni cilj normalizacije zadovoljevanje človekovih pravic, kot so: pravica do vsakdanjega

izobraževanja, vključevanja v družbene dogodke, pravica do spolnega življenja in izbire (Videmšek, 2013).

Ideja normalizacije zajema vsa področja posameznikovega življenja. Varovanci različnih ustanov morajo imeti normalen dnevni in letni ritem, normalen življenjski cikel, krajevno in organizacijsko ločitev različnih življenjskih področij, normalna razmerja z nasprotnim spolom, varno finančno eksistenco, vključevanje v skupnost (Krajncan, 2012). Poleg tega naj bi normalizacija pomenila orientacijo k primerljivim bivanjskim, ekološkim in odnosnim pogojem. Pomenila naj bi tudi pomoč k razvijanju strokovnega zavedanja in diskurzov (Krajncan, 2019b).

Socialna integracija (vključevanje) je le eden izmed pogojev za normalizacijo. Zagotavljala naj bi vključevanje oseb z MDR v okolje ter čim boljšo povezavo med oblikami pomoči in javnimi službami (Lačen, 2001).

Inkluzija (vključevanje) je proces enakosti, razumevanja in podiranja ovir za skupnost in pripadnost (Griffin, 2008, v Krajncan, 2012). Po avtorju Rutar (2017) naj bi inkluzija temeljila na skrbi za druge in na pravičnosti, ki naj bi zajemala spreminjanje obstoječih družbenih struktur. Poleg tega avtor navaja, da inkluzija ne sme obsegati le nameščanja ljudi s posebnimi potrebami v družbena okolja, iz katerih so izključeni. Ključni dejavnik inkluzije naj bi bila socialna integracija, ki vključuje koncept normalizacije in posameznika odvrne od pasivnega položaja (Kobal Grum in Kobal Tomc, 2009).

Spremembe, ki so dosežene na področju institucionalnega varstva, so razvidne tudi iz obstoječe zakonodaje. Zakon o socialnem varstvu (ZSV, Uradni list RS, št. 3/07, 114/06, 23/07, 41/07, 61/10, 62/10 in 57/12) v 68. b členu določa podrobnejše standarde, ki so razvidni iz 8. člena Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št. 45/10, 28/11, 104/11, 111/13, 102/15, 76/17, 54/19, 81/19, 203/21, 54/22 in 1159/22). V okviru pravilnika so določene metode dela z uporabniki, iz katerih je razvidno, da je uzakonjeno upoštevanje splošnih strokovnih načel aktivnosti in avtonomije, možnosti izbire in dostopnosti oblik, domicilnosti, disperzije, integracije in inkluzije ter posebnih strokovnih načel, kot so: individualizacija, normalizacija, celovitost in kontinuiranost obravnave ter multidisciplinaren pristop.

2.3 Koncept bivalne enote

V Sloveniji imamo na področju socialnega varstva naslednje oblike institucij: socialnovarstveni zavodi (SVZ), centri za usposabljanje za delo in varstvo (CUDV), varstveno delovni centri (VDC), kombinirani socialnovarstveni zavodi (KSVZ) in domovi za strešje (DS).

Z namenom odprave stigmatizacije pa so zavodi preimenovali vzgojne zavode v strokovne centre, v katerih sobivajo posamezniki s podobnimi težavami in motnjami.

Bivalno skupnost sestavlja manjša skupina oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki živi v zaključenem okolju, je razmeroma samostojna, čim primerneje vodena in kolikor je mogoče vključena v okolje (Lačen, 2001).

V manjših bivalnih skupnostih je treba posebno poudariti pozornost na to, da institucija ni določena le z veličino in lokacijo, temveč organizacijo življenja njenih uporabnikov, ki mora temeljiti na upoštevanju osebnih potreb oseb, ki so vanjo vključene (Čirić Milovanović, 2017).

Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št. 45/10, 28/11, 104/11, 111/13, 102/15, 76/17, 54/19, 81/19, 203/21, 54/22 in 1159/22) v točki č 8. člena ločuje med stanovanjsko skupino in bivalno enoto, ki se razlikujeta glede na število vključenih oseb. Po pravilniku je lahko v stanovanjsko skupino vključeno le štiri do šest oseb, medtem ko je v bivalno enoto lahko vključeno največ do 24 oseb. Takšne oblike bivanja so namenjene odraslim osebam z motnjami v duševnem razvoju, osebam, ki imajo težave v gibanju ter napredovalno kronično in neozdravljivo bolezen, in osebam s težavami v duševnem zdravju.

Majhne stanovanjske skupine so odraz procesa deinstitucionalizacije in vključujejo možnost izbire in dialoga ter soustvarjanje programa, primernega za uporabnike. Razpotnik (2018) navaja, da so v stanovanjske skupine nameščeni uporabniki z lažjo in zmerno obliko motnje v duševnem razvoju, saj so takšni uporabniki bolj sposobni in samostojni. Osebe s težjimi oblikami motenj so še vedno vključene v institucije.

Lačen (2001) navaja sedem načel, ki so pomembna za normalizacijo in kakovost življenja v bivalnih enotah, in sicer: lokacija, notranja organizacija, številno članov, heterogena skupina po spolu, vključenost bivalne skupnosti v okolje, spolnost, vodenje in formalna organiziranost ter načelo običajnega življenja. Pri tem poudarja predvsem, da mora biti bivalna skupnost organizirana tako, da je avtonomna in ne del neke večje institucije. V skupnosti naj bi se uporabniki počutili kot doma. Glede lokacije skupnosti avtor navaja, da je pomembno za osebe z motnjami v duševnem razvoju, da zapustijo svoje domovanje in se na področje zaposlitve odpravijo zunaj bivalne enote. Bivalna skupnost pa mora biti del družbenega okolja, ki bo uporabnike dobro sprejelo. Predvsem je pri tem pomembno, da uporabniki lahko začutijo utrip okolice, ki jim omogoča uporabo njenih storitvenih dejavnosti.

Ob upoštevanju načela normalizacije in načela kakovosti življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju ima bivalna enota naslednje cilje:

- oblikovanje čim bolj svobodne, samostojne in ustvarjalne osebnosti ob upoštevanju individualnih potreb, želja in sposobnosti posameznika,
- omogočanje usposabljanja in dela, kulturnega, socialnega in rekreativnega udejstvovanja,
- zadovoljevanje eksistencialnih potreb,
- humanizacija odnosov.

Na podlagi postavljenih ciljev pa so naloge bivalne skupnosti naslednje (Lačen, 2001):

- zagotavljanje osnovnih življenjskih razmer (prehrana, higienski in zdravstveni pogoji idr.),
- pomoč pri delu, zaposlitvi, usposabljanju, urejanju lastnega okolja,
- svetovanje, usmerjanje, vodenje,
- zaščita socialne in osebne integritete ter zdravja,
- oblikovanje prostega časa,
- pomoč pri razreševanju konfliktov, emocionalnih kriz idr.,
- uskladitev notranjih in zunanjih dejavnikov, ki vplivajo na življenje v bivalni skupnosti,
- podpora in pomoč pri zagotavljanju formalnih, pravnih in človekovih pravic.

Bivalne enote so tako namenjene posameznikom, ki imajo sposobnosti in želje, da bi živeli na samostojnejši način. Bivalne skupnosti nadomeščajo družino, ohranjujejo enakovredno vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbeno okolje in hkrati ohranjujejo obstoječe pridobljene sposobnosti. Predvsem rešujejo probleme oseb, ki nimajo možnosti ureditve bivanja. V bivalnih enotah je v ospredju podpora za doseganje čim večje stopnje samostojnosti posameznika, prevzemanje odgovornosti za svoje življenje in enakovredno vključevanje v družbeno okolje (Žgur, 2010).

Glede na zastavljene cilje in naloge bivalnih skupnosti je razvidno, da bivalna enota predstavlja eno od najboljših možnosti za življenje oseb z motnjami v duševnem razvoju, čeprav se še vedno pojavljajo predsodki do takšne oblike bivanja oseb z motnjami v duševnem razvoju, ki se predvsem nanašajo na uporabnike, strokovni kader in ljudi, ki živijo v bližini bivalne enote (Žgur, 2013). Zaradi tega je pomembno, da poudarjamo prednosti in sposobnosti oseb, vključenih v bivalne enote, in ne njihovih primanjkljajev.

Na ta način bomo odpravili negativno mnenje o osebah z motnjami v duševnem razvoju (Not, 2008).

Lačen (2001) navaja tudi negativne vidike bivanja v bivalni enoti, in sicer osamljenost in izolacija, protesti bližnjih sosedov in negativen odnos do manjših enot staršev in sorodnikov. O počutju osamljenosti in izolacije oseb z motnjami v duševnem zdravju je narejeno več raziskav. Zaviršek idr. (2015) ugotavljajo, da imajo uporabniki bivalnih enot zelo malo prijateljev zunaj institucije oziroma v domačem okolju. Čeprav nadalje ugotavljajo, da imajo uporabniki bivalnih enot manjše stike z lokalno skupnostjo, kljub temu pa jih imajo več kot uporabniki večjih institucij. Pomeni, da novo nastalim bivalnim enotam ni povsem uspelo uresničiti enega izmed glavnih zastavljenih ciljev, to je vključitev uporabnikov v običajno življenje.

Poleg tega so starši in sorodniki mnenja, da večje institucije ponujajo boljšo zaščito oseb z motnjami v duševnem razvoju, medtem ko manjše bivalne enote predstavljajo večje tveganje, ker so bolj odprte. Nesprejemanje takšnih oseb s strani neposrednega družbenega okolja oziroma sosedov bo negativno vplivalo na njihovo dobro počutje, participacijo in razvijanje njihovih potencialov (Žgur, 2010).

Iz izsledkov raziskav, ki jih je opravil Lačen (2016), je ugotovljeno, da se stališča ljudi do oseb z motnjami v duševnem zdravju spreminjajo in so nagnjena k mišljenju, da je treba tudi drugačnim osebam omogočiti integracijo in inkluzijo. Avtor meni, da so tako delno doseženi zastavljeni cilji manjših bivalnih enot.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Problem, namen in cilji

3.1.1 Problem

Zamisel za temo diplomskega dela je avtorica dobila iz lastne izkušnje, saj je že nekaj časa zaposlena na mestu varuhinje v bivalni enoti Poljče, ki spada pod okrilje CUDV Matevž Langus v Radovljici. Kot varuhinja je dobila dober vpogled v skupinsko dinamiko bivalne enote, spoznala je uporabnike in dobila uvid, v kolikšni meri se uporabniki bivalnih enot vključujejo v okolje in v kolikšni meri se spodbuja socializacija v okolje s strani zaposlenih. V raziskavi se je osredotočila na bivalno enoto Poljče in bivalno enoto Radovljica, saj je bila kot zaposlena v teh dveh enotah največ prisotna. Odločila se je, da bo raziskala, kako bivanje v dislocirani bivalni enoti občutijo uporabniki, v kolikšni meri njihovo življenje izven primarne institucije vpliva na socializacijo in integracijo oseb z motnjo v duševnem razvoju v okolje, kako negujejo medsebojne odnose, kako ohranjajo stik s svojci, prijatelji, znanci in v kolikšni meri sebe dojemajo kot samostojne osebe.

3.1.2 Namen

Z diplomskim delom smo želeli ugotoviti, ali ustanavljanje bivalnih enot za osebe z motnjo v duševnem razvoju ustreza procesom deinstitutionalizacije. Raziskovali smo tudi, v kolikšni meri sta bili načeli socializacije in normalizacije uspešni, saj se je treba zavedati, da oseb z motnjo v duševnem razvoju ne moremo normalizirati, lahko pa normaliziramo pogoje za življenje.

3.1.3 Cilji

Na podlagi problema smo si zastavili naslednje cilje:

- ugotoviti, v kolikšni meri se je spremenilo življenje stanovalcev in stanovalk z vstopom v bivalno enoto;
- ugotoviti, v kolikšni meri se stanovalci vključujejo v pristočasne aktivnosti;
- ugotoviti, v kolikšni meri so samostojni;
- ugotoviti, kakšna je vloga zaposlenih v bivalni enoti;
- ugotoviti, v kolikšni meri na življenje stanovalcev v bivalni enoti vplivajo medsebojni odnosi.

3.2 Raziskovalna vprašanja

- Katere spremembe so občutili stanovalci ob vstopu v bivalno enoto?
- Katerih aktivnosti se stanovalci udeležujejo izven bivalne enote?
- Na katerih področjih imajo stanovalci možnost samoodločanja?
- S katerimi nalogami se srečujejo zaposleni v bivalni enoti?
- Kakšen je vpliv medsebojnih odnosov na kakovostno bivanje v bivalni enoti?

3.3 Metodologija

3.3.1 Raziskovalna metodologija

Uporabili smo kvalitativno paradigmo raziskovanja. Pri kvalitativni raziskavi je temeljno izkustveno gradivo predstavljeno z besednimi opisi ali pripovedmi. Osnovno izkustveno gradivo, ki smo ga zbrali skozi raziskovalni proces, je obdelano in analizirano na besedni način, brez uporabe merskih postopkov, ki dajo številčne rezultate (Vogrinc, 2008).

3.3.2 Osebe, vključene v raziskavo

Populacijo raziskave predstavljajo stanovalci in stanovalke bivalnih enot Poljče in Radovljica. Vsi stanovalci imajo diagnosticirano zmerno motnjo v duševnem razvoju in so že dlje časa v omenjenih dislociranih bivalnih enotah. Osebe so stare od 32 do 49 let. Intervju smo opravili s petimi osebami. Vse osebe so večinoma samostojne oz. delno samostojne, nekatere potrebujejo usmerjanje pri osnovnih opravilih in pri osebni higieni. Delno samostojne osebe so omejene zaradi osnove njihove bolezni (npr. epilepsija, slabovidnost, operacija hrbta) ali preteklih negativnih izkušenj, ki so zaznamovale njihovo otroštvo (zlorabe, zanemarjanje s strani staršev, nasilje v družini ...).

Preglednica 1: Podatki o intervjuvancih

Intervjuvanec	Spol	Starost	Motnja in diagnoza	Bivanje	Zaposlitev
Oseba A	M	36	Zmerna motnja v duševnem razvoju	Bivalna enota Radovljica	VDC Radovljica
Oseba B	M	45	Zmerna motnja v duševnem razvoju	Bivalna enota Poljče	VDC Radovljica
Oseba C	Ž	49	Zmerna motnja v duševnem razvoju	Bivalna enota Poljče	VDC Radovljica
Oseba D	Ž	32	Zmerna motnja v duševnem razvoju	Bivalna enota Radovljica	VDC Radovljica
Oseba E	M	46	Zmerna motnja v duševnem razvoju	Bivalna enota Radovljica	VDC Radovljica

3.3.3 Zbiranje podatkov

Stanovalcev v obeh bivalnih enotah je 21. Naš cilj je bil opraviti približno od pet do sedem intervjujev. Pristopili smo do vsakega stanovalca in mu predstavili namen intervjuja, se z njim pogovorili in mu odgovorili na morebitna vprašanja ter ga povabili k sodelovanju. Na sodelovanje je pristalo pet stanovalcev, in sicer dva stanovalca iz bivalne enote Poljče in trije stanovalci iz bivalne enote Radovljica. Pred začetkom postopka intervjuvanja smo pridobili pisna soglasja skrbnikov oz. zakonitih zastopnikov za vseh pet stanovalcev.

Podatke smo pridobili s pomočjo delno strukturiranega, nestandardiziranega intervjuja. Smernice za vprašanja smo si izpisali po pregledani literaturi. Vprašalnik je bil

enak za vse vprašane. Če smo opazili, da oseba ni razumela vprašanja, ali če je nanj odgovorila bolj skopo, smo postavili dodatno vprašanje.

Z vsakim stanovalcem smo se dogovorili za ustrezen termin. Upoštevali smo vsakega stanovalca in zagotovili zasebnost s tem, da smo intervjuje opravljali v sobi stanovalca. Pred začetkom intervjuja smo intervjuvanca vprašali, če se pogovor lahko snema, zgolj zaradi večje zbranosti in nemotenega poteka. Vsi stanovalci so se strinjali s snemanjem. Intervjuji so trajali od 40 do 55 minut.

3.3.4 Postopek obdelave podatkov

Obdelava gradiva je kvalitativna, saj smo dobili besedne opise stanovalcev. Iz vseh pridobljenih podatkov smo naredili transkripcijo, kar pomeni, da smo vse intervjuje pretipkali na računalnik, pri tem pa smo ohranili intervjuvančev slog. Intervjuji iz tega razloga ponekod niso knjižno in slovnično korektni. Zapise iz intervjujev smo analizirali s pomočjo kodiranja. Vse besedne opise smo razčlenili, tako da smo sprva določili enoto kodiranja, nato pa smo enoto kodiranja še odprto kodirali, kar pomeni, da smo dele stavkov prenesli v tabelo, jim pripisali številko izjave, pojme, kategorije in nadkategorije. Na koncu smo analizirali značilnost pojmov in kategorij s tem, da smo jih osno in odnosno kodirali.

3.4 Rezultati in razprava

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati kvalitativne analize vseh petih intervjujev po petih glavnih kategorijah: bivanje v bivalni enoti, samostojnost, vključenost v širše okolje ter zaposleni in odnosi, ki so podprti z razpravo. Namen diplomskega dela je bil, da s pomočjo intervjujev in opazovanja pridobimo čim boljši vpogled v življenje stanovalcev v dislociranih bivalnih enotah. Predvsem nas je zanimalo, v kolikšni meri se jim je spremenilo življenje z vstopom v bivalno enoto, katerih aktivnosti se udeležujejo, v kolikšni meri se uresničujejo načela normalizacije, integracije in socializacije ter kakšni so odnosi med stanovalci in z zaposlenimi v bivalnih enotah, kjer bivajo osebe z motnjo v duševnem razvoju

3.4.1 Bivanje v bivalni enoti

Vsi vprašani stanovalci so pred prihodom v dislocirano bivalno enoto živeli v instituciji (A2: »Prej sem živel pa v centru od 2022.«, E2: »Prej sm biu pa dol u centru.«). Nekateri izmed njih so v institucijo prišli že kot otroci (B3: »U zavodu sem pa že 1985 leta pa to še u Kamn Goric.«). Večina vprašanih z bivanjem v instituciji ni bila zadovoljna (A3: »U centru ni blo dobr.«, D3: »Tm mi ni blo dobr.«). Eden izmed vprašanih je opozoril na verbalno nasilje s strani zaposlenih (D4: »Pa ene so se drle na mene pa me

kregale.«), trije pa so opozorili, da so imeli omejeno gibanje (D5: »Tm tut nis nikamor šu, samo vn pred center na klopco al pa na Šobc.«, E8: »Dol sm se pa lahk sam ukol centra vozu.«). V večini so se brez nadzora zaposlenega lahko gibali le na dvorišču institucije. V institucijah je omejitev gibanja še vedno prisotna, kar otežuje uspešno integracijo v okolje in zavira samostojnost.

V povprečju so vprašani stanovalci vključeni v bivalno enoto približno osem let (A1: »Tle zj smo v bivalni približn 5 let.«, B1: »V bivalno enoto sem se preselil pred 14 leti.«, C1: »Smo že 13 let tle.«). Iz različnih razlogov so se odločili za prihod v bivalno enoto. Večini sta bili pomembni samostojnost (A6: »Tle sem tut bolj samostojen.«, C3: »Tle sam kuhaš, k dol nis mogu, lahko sam spečeš, k dol nism mogu, an, lahko sam pospravlaš svoje stanovanje, k dol si sam sobo pospravo, pa dežurstva so ble.«) in svoboda (D6: »Grem lahko vn, na sprehode pa po nakupih.«, E3: »Ampak u bivalni je res dobr, lahk grem vn pa povsod.«), dejstvo, da se lahko brez nadzora zaposlene osebe vključujejo v okolje (B5: »Več mam stikov z ljudmi, z javnostjo.«). Eden izmed vprašanih je izpostavil, da se je za bivalno enoto odločil zaradi bolj mirnega okolja (A5: »Tle je bolj mir pa tišina.«), saj je v primerjavi z institucijo v bivalni enoti manjše število uporabnikov.

Vsi stanovalci so popolnoma ali delno samostojni. Delo v bivalni enoti je organizirano na podlagi spodbujanja njihove samostojnosti z gospodinjskimi opravili, dela na vrtu (B16: »Delam zunej, tko da mal pogledam, če je na vrtu al pa ukol hiše.«), različnimi organiziranimi izleti, s katerimi se spodbuja socializacijo in integracijo. Zaposleni v bivalni enoti so odgovorni za podajanje ustreznih navodil, prevzamejo vlogo zaupnika. Stanovalci poročajo, da imajo v bivalni enoti urejena dežurstva pri gospodinjskih opravilih (D15: »Eni so pa dežurni, morjo prpravit za večerjo.«). V bivalni enoti so izhodi dovoljeni tekom dneva, medtem ko so ponoči izhodi prepovedani (B9: »Nimam pa nočnih izhodov.«). V bivalni enoti Poljče so uporabniki v tolikšni meri samostojni in odgovorni, da nimajo nočnega varuha, kar pomeni, da so ponoči sami (B10: »Sami smo ponoč.«). Dnevna opravila v bivalni enoti so še vedno strukturirana, vendar se še vseeno poudarja samostojnost (D14: »Mormo jt u trgovino popoldne, al pa na Telemach plačat položnce.«).

V bivalni enoti si stanovalci sami organizirajo svoj prosti čas. V večini igrajo družabne igre (A29: »Rd igram šah.«), se sproščajo ob gledanju televizije in poslušanju glasbe (E16: »Cajta na kompu, snemam muske, al pa tetris pa skajp al pa gledam TV.«). Dva stanovalca sta izpostavila, da se med prostim časom rada športno udeležujeta. Ena izmed njiju zelo rad kolesari (C36: »Rada kolesarm.«), drugi hodi na sprehode (E5: »Grem sam do igrišča.«). Obema je skupno, da skrbita tudi za svoje zdravje in telesno

pripravljenost. Pomemben vidik samostojnosti je tudi strukturiranje prostega časa po željah stanovalcev, saj s tem krepimo njihovo normalizacijo in socializacijo.

Kljub temu da v veliki večini stanovalci vidijo le prednosti bivanja v bivalni enoti, so nekateri izpostavili tudi slabosti. Eden izmed vprašanih je izpostavil, da ga moti menjava zaposlenih (B40: »Drugač me pa mot to, k se skos menajo zaposleni, an, tisti, k so pr nas stalni, delajo po drugih bivalnah in to men ni dobr.«). V bivalni enoti Poljče se je po besedah stanovalca zamenjalo več zaposlenih, kar je v osnovi zelo slabo, ker se podre stabilnost stanovalcev, obenem se postavlja pod vprašaj tudi stopnja zaupanja (C40: »Težko se navadm novih zaposlenih, tle se pa skos menajo.«). Eden izmed vprašanih se je pritožil nad lokacijo bivalne enote (C44: »Spremenu okolico pa posadu več dreves.«). Obe bivalni enoti sta locirani v naselju.

Večina stanovalcev bivalnih enot je pred vstopom več let živela v instituciji. Institucija temelji na kaznih in določenih privilegijih. V ustanovah se uporabnikom povečuje stigma in počasi pride do izločanja iz družbe, saj jih institucija naredi drugačne. Uporabniki z življenjem v ustanovi pridobijo institucionalno identiteto, s katero pridobijo določene spretnosti, ki jih potrebujejo za življenje v instituciji, obenem pa izgubijo spretnosti, pomembne za samostojno življenje (Flaker, 1998).

3.4.2 Samostojnost

Pod samostojnost vprašani stanovalci velikokrat izpostavijo vključenost v varstveno delovni program (E14: »V VDC-ju delam Hidrio.«). Na nekaterih področjih pa so popolnoma neodvisni od pomoči drugega (C6: »V trgovino pa da vse nabaviš, kr se le da, kšno kozmetko, obleke, obutev pa take stvari.«), neodvisni so tudi pri rokovanju s financami in organizaciji prostega časa (B7: »Spat grem, kadr hočm.«).

Vsi vprašani so izpostavili, da obiskujejo Varstveno delovni center v Radovljici (D17: »Delam v VDC-ju za Hidrio.«, C11: »In grem v službo.«), kamor so vključeni od ponedeljka do petka. V VDC prihajajo z organiziranim prevozom (E10: »Pa kombi pride po mene.«) ali samostojno (B13: »K odslužim službo, se pa pač prpelem z javnim prevozom al pa s skutrjem se prpelm domu.«, D12: »Zutrej grem peš u VDC.«). Eden izmed vprašanih stanovalcev je izpostavil, da se vključuje v integrirano zaposlitev (B23: »Prek javnih del, četrtki pa petki tm, pa na letališču kosim travo, poj parki, bazen Radolca, pač povsod me ponučajo.«), ki je v primerjavi z delom v delavnicah VDC-ja bolje plačana (B23: »Raj delam prek javnih del, an, ker dobim več dnarja.«). Uporabniki, ki so vključeni v program VDC, mesečno dobijo nagrade glede na njihovo prisotnost in efektivno delo, ki ga opravijo skozi mesec. Eden izmed vprašanih je izpostavil, da dela v delavnici z glino (B20: »Izdelujemo keramiko, ročne izdelave, z gline skodelce, krožniki, posode.«),

nekateri delajo v delavnici s tekstilom (C18: »Sm bla pa prej u tekstilu, k je bla še Marinka gor, sm pa ful velik šivala te blazine pa povštrčke.«) ali pomagajo pri sestavljanju ekoloških sveč (A20: »Delamo sveče, une take vložke, k so na baterije, dajemo not u sveče.«). Vprašani so izpostavili, da se lahko vključijo tudi v druge storitvene dejavnosti, ki jih ponuja VDC, kot so čiščenje blokov, košnja trave in vključitev v podjetje Ema (A19: »Hodm delat v Emo, košnja in v bloke.«). S tem, ko se uporabniki vključujejo v zunanje okolje, se krepi njihova samozavest, obenem pa se s pomočjo zaposlitev v skupnosti uspešno integrirajo v okolje.

Drugi pomemben vidik samostojnosti vprašanim predstavljajo finance. Eden izmed vprašanih ima postavljeno skrbnico za področje financ. Skrbnica je njegova mama (A23: »Moja mami.«), štirje uporabniki pa imajo vsak svojega zaposlenega (E25: »Ona ma tut moj dnar pa bančno kartico, da gre dvignt, če mi zmanka.«), ki je odgovoren za njegove finance (A37: »Majo naš dnar na čez.«). To pomeni, da se v dogovoru z zaposlenim dogovarjajo za denar ter kako in za kaj ga bodo porabili (B25: »Če kj rabm, rečem zaposlnemu, pa mi da denar.«).

Vprašani se samostojni in neodvisni počutijo ob stvareh, ki jih opravijo sami, brez pomoči nekoga drugega. Dva vprašana sta izpostavila, da uporabljata tablični računalnik in imata svoj osebni telefon (C37: »Na telefonu sm rada, na tablc sm rada.«). Eden izmed vprašanih je izpostavil, da redno uporablja javni potniški promet (C10: »Grem poj počas na šiht na avtobusno postajo.«). Izpostavili so tudi možnost samostojnega odhoda v širšo okolico, le eden izmed vprašanih gre lahko v širšo okolico le s prisotnostjo zaposlenega (D40: »Lahko grem samo z zaposlenmu.«).

V nasprotju z institucijo imajo stanovalci dislociranih bivalnih enot v večini proste izhode v okolje, razen nekaj stanovalcev, ki se po opažanjih zaposlenih v okolju težje orientirajo in potrebujejo spremstvo. Z bivanjem so si pridobili avtonomnost, povečuje se jim samozavest, v širši okolici so opaženi in slišani. V bivalni enoti imajo skoraj vsi stanovalci svojo sobo, vsi so vključeni v gospodinjstva opravila, pripravo obrokov in urejanje okolice. V bivalni enoti velja delna struktura, kar pomeni, da imajo vnaprej napisan tedenski jedilnik, dogovorjena dežurstva, določen red prihodov in izhodov iz bivalne enote. Po ugotovitvah lahko predvidevamo, da jim ta strukturiranost odgovarja, saj strukturiranost še posebno osebam z motnjo v duševnem razvoju daje občutek varnosti.

3.4.3 Vključenost v širše okolje

Pomembnost vključevanja stanovalcev dislociranih bivalnih enot v okolje ima velik pomen, saj osebam z motnjo v duševnem razvoju s tem povečujemo občutek lastne

vrednosti. Vprašani so svoje vključevanje v skupnost razdelili na neorganizirano in organizirano vključevanje. Med aktivnostmi, ki niso organizirane, je eden izmed vprašanih navedel, da igra nogomet na lokalnem igrišču (A27: »Na igriše grem pa s prijatelji ponavad al pa je kdo že tm, k tut špila nogomet.«) s prijatelji, ki niso del bivalne enote. Dva sta izpostavila, da se rada družita s prijatelji, znanci, sosedi (D8: »Mamo prjazne sosede, pa mal zunj se pogovarjamo.«). Nekateri so izpostavili, da zelo radi preživljajo čas izven bivalne enote (B27: »Prosti čas pa preživljam bl v naravi al pa grem tko mal po Radolc al pa po Begnah.«), eden se rad zapelje s svojim motornim vozilom po naselju, kjer pozna veliko sovaščanov, z nekaterimi igra tudi turnir v človek, ne jezi se v bližnjem lokalnu (B27: »Ob četrtkah grem u Begne na človek ne jezi se.«). Menimo, da je bistvenega pomena, da se stanovalci dislociranih bivalnih enot samoiniciativno vključujejo v lokalno skupnost. Obenem je zelo pomembno, da je skupnost dovolj odprta, da stanovalce sprejme brez predsodkov.

Aktivnosti, ki so organizirane in se jih stanovalci obeh omenjenih enot udeležujejo, so v veliki meri prek društva Sožitje (B37: »Ja društvo Sožitje.«), Društva Sonček (A42: »Za vikend pa učasih na izlet s Sončkom.«), planinskega društva (D18: »Grem pa z Alenko v hribe.«) ali pa so organizirane s strani CUDV Radovljica (D36: »V VDC-ju pa hodm na računalništvo.«). Dva izmed vprašanih sta izpostavila, da se skupaj s sostanovalci v okviru izleta večkrat letno odpravijo po Sloveniji (E4: »Tut na morje pa na izlet u živalski vrt al pa km.«), prav tako imajo enkrat letno v poletnem času organizirano letovanje (D38: »Pa na morje grem.«). Trije so povedali, da se radi udeležijo telovadbe (A14: »U pondelkh grem poj na telovadbo.« B36: »V ponedeljkih hodm na telovadbo, v četrtek hodm pa na pink ponk.«), dva pa se udeležujeta športnih tekmovanj (E32: »Grem na tekaške prireditve.«) v okviru Specialne olimpijade.

Stanovalci se v povprečju bolj pogosto vključujejo v organizirane dejavnosti kakor v neorganizirane. Prav tako so organizirane dejavnosti prilagojene osebam z duševno motnjo v razvoju. Nihče od stanovalcev se ne udeležuje aktivnosti, ki bi bila organizirana za vso populacijo.

Načelo normalizacije je v bivalnih enotah Radovljica in Poljče uspešno. Kakor navaja Lačen (2001), je cilj normalizacije, da se normalizirajo pogoji življenja oseb z intelektualno oviro, obenem pa se je treba zavedati, da normalizacija ne pomeni enakih pravic za vse. Izhajati moramo iz potreb in želja vsakega posameznika posebej. Stanovalci v bivalnih enotah so slišani in vidni člani skupnosti.

Za uresničitev realnega vključevanja v okolje je pomembno druženje z ljudmi iz širše okolice, skupaj z njimi naj imajo aktivnosti in druženje (Novljan in Jelenc, 2002).

Na tedenski ravni se vključujejo v organizirane prostočasne aktivnosti v okviru društva Sožitje, društva Sonček, nekateri obiskujejo Planinsko društvo Radovljica, obenem pa tudi zaposleni v bivalni enoti organizirajo izlete in letovanja. Vsi stanovalci obiskujejo dejavnosti, ki so prilagojene osebam z motnjo v duševnem razvoju, nihče trenutno ne obiskuje dejavnosti, ki je organizirana za širšo populacijo. Želja zaposlenih je, da bi se stanovalci začeli vključevati tudi v delavnice, ki jih pripravlja ljudska univerza in so namenjene vsem občanom. Nekateri stanovalci pa se vseeno povezujejo z okoljem prek neorganiziranih dejavnosti. Nekateri hodijo v trgovino, k maši, v knjižnico, na igrišče, kjer skupaj z lokalno skupnostjo igrajo nogomet.

3.4.4 Zaposleni

Zaposleni v bivalni enoti pomembno pripomorejo k stanovalčevi integraciji, normalizaciji in socializaciji, prav tako se dnevno trudijo zagotoviti domačnost in občutek varnosti. Vsi vprašani so izpostavili, da sta glavni nalogi zaposlenega v bivalni enoti, da jim pomaga pri rokovanju z denarjem (C31: »Pa dnar štejejo pa štimajo.«) in pri gospodinjskih opravilih (B31: »Pomagajo pri kuhi, bančnih zadevah, pr nabavah, velik je teh no.«). Štirje od petih vprašanih so izpostavili, da se ob zaposlenih počutijo varne in slišane (C27: »Zato da nm pomgajajo, za pomoč, a kako bi reku temu.«). Zaposleni prevzame vlogo zaupnika (D27: »Prosm zaposlena za pogovor na samem.«) in mediatorja, ki poskuša v sodelovanju s stanovalci razreševati konfliktna situacije (D25: »Z zaposlenim se pogovorim.«) in jim svetovati v kriznih situacijah (E27: »Zato da nm pomgajajo, za pomoč, a kako bi reku temu.«). Eden izmed vprašanih je izpostavil, da v zaposlenem vidi zaupnika in tako lažje premosti svoje stiske (A33: »Grem do zaposlenega pa se pomenm.«).

Vprašani so prav tako izpostavili, da zaposleni pomagajo pri večerni negi (E13: »Zvečer me pa zaposlen stušira, poj grem pa na komp pa spat.«), če oseba potrebuje pomoč, prav tako vodijo evidence prihodov (A26: »Morm bit nazaj ene petih al pa pol petih.«) in odhodov stanovalcev iz bivalne enote (C4: »Tle sam poveš zaposlenmu pa da greš.«). V primeru kršenja hišnega reda bivalne enote zaposleni skupaj s strokovnim delavcem določijo disciplinski ukrep (D41: »Ker sm narobe nekj nardila in mi ne zaupajo več.«) zoper uporabnika, ki je kršitev izvedel.

V bivalni enoti pa je prisotno tudi osebje, ki nudi podporo in pomoč, kadar jo stanovalci potrebujejo (Cizelj, Ferlež, Flaker, Lukač in Švab, 2004).

V veliko oporo in pomoč so stanovalcem zaposleni, ki v večini skrbijo za koordinacijo dela. Vsi vprašani so izpostavili, da zaposleni pomagajo pri finančnih in imajo pomembno vlogo pri razreševanju konfliktov med stanovalci. Lahko bi rekli, da delujejo kot terapevti,

saj velikokrat razrešujejo tudi notranje stiske stanovalcev. Vsi vprašani so izpostavili, da zaposlenim zaupajo svoje težave in stiske, kar kaže na to, da je stalnost kadra v dislociranih bivalnih enotah zelo pomembna. Flaker (2021) opozarja na to, da so bivalne enote v nekaterih primerih lahko podaljšek socialnovarstvenih zavodov. Z njim se do neke mere strinjamo, saj ne glede na to, do kolikšne mere se osebje trudi vzpostaviti domačnost in delovati po načelu normalizacije, se lahko opazijo zametki nadzora, ki se kažejo pri finančnih uporabnikih, treba je upoštevati hišni red. Bivanje v bivalni enoti ni samoumevno, v primeru vedenjskih ali zdravstvenih težav mora stanovalec oditi v institucijo.

Lačen (2001) pravi, da je potrebna dejanska inkluzija oseb z motnjo v duševnem razvoju, kar pomeni ne samo fizične vključenosti, temveč tudi dejavnosti socialne participacije.

3.4.5 Odnosi

V večini stanovalci bivalnih enot vstopajo v odnose s stanovalci, sorodniki in zaposlenimi. Njihov krog prijateljev je zelo majhen ali nič. V večini se družijo s stanovalci drugih bivalnih enot ali s sodelavci v varstveno delovnem centru.

V bivalni enoti so uporabniki, ki niso odločali, s kom bodo živeli. Lahko so si izbrali, s kom bi si delili sobo. Eden izmed vprašanih je izpostavil problematiko, ki je opazna tudi v drugih bivalnih enotah, in sicer da so si stanovalci med seboj različni in imajo različne potrebe in poglede na določene stvari, kar privede do konfliktov (B29: »Tle je problem, k ene osebe ne pa še u to bajto. Preveč smo nametani no.«). Vseeno pa so v večini zadovoljni s sostanovalci, dva izmed vprašanih sta izpostavila medsebojno pomoč pri gospodinjstvih opravilih (A8: »Družm se tut s stanovalcem, drug drugmu pomagamo.«). Trije izmed petih so izpostavili, da imajo dober odnos s sostanovalci, prav tako hodijo skupaj na sprehode in se družijo tudi izven bivalne enote (A32: »Gremo pa tut skp na pijačo al pa na bazen al pa na igrišče.«).

Trije izmed vprašanih so potrdili, da so v partnerskem razmerju (E26: »Mam punco.«, D30: »Fanta mam že štiri leta.«, A39: »Zej mam.«), medtem ko dva nimata partnerja/partnerice (B32: »Zj zaenkrat sem še samski.«). V partnerskem odnosu jim je pomembno, da imajo skupne hobije in aktivnosti (E29: »Tut igrice igrava skupej, pa greva na sprehod pa v VDC al pa po nakupih.«). Eden je izpostavil, da sta mu pomembna pomoč partnerke in skupno druženje (E27: »Velik mi pomaga, prnese mi kozarc pa krožnik do mize pa odnese tut. Dobr skrbi zame. Velik se družva.«).

S sorodniki v večini vprašani nimajo veliko stikov, le eden hodi redno domov (A40: »Domov grem na 14 dni.«), medtem ko se drugi s sorodniki oziroma rejniki slišijo le po telefonu (E31: »Samo učasih se z mami pogovarjam po telefonu.«). Sorodniki v večini ne obiskujejo uporabnikov, ki živijo v bivalni enoti. Ena izmed vprašanih je izpostavila obisk družinskega člana, ki zaradi negativnih okoliščin iz preteklosti poteka pod nadzorom strokovnega delavca (D32: »Dobim obisk rejnikov al pa atija al pa mamice. Obiske mam o v VDC-ju pa zmerej je tut Boštjan, moj brat, tm pa zaposleni.«).

Stanovalci imajo zelo osiromašene odnose z drugimi izven bivalne enote. Družijo se s sostanovalci in zaposlenimi znotraj bivalne enote in s sosedi. Razumejo se tudi s starši oziroma rejniki. Njihova socialna mreža je zelo majhna in se v času njihovega bivanja v bivalni enoti ni bistveno povečala. Znotraj bivalne enote so odnosi med stanovalci postavljeni hierarhično, saj prevladuje tisti, ki je »močnejši«.

Za življenje v skupnosti, kjer živi več ljudi skupaj, morajo biti medsebojni odnosi urejeni. Pomembni dejavniki dobrega medsebojnega odnosa so navezovanje, medsebojna odvisnost, solidarnost, medsebojno spreminjanje, dostojanstvo, vrednotenje, soudeležba (Brandon in Brandon, 1992).

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Iz pridobljenih rezultatov lahko sklepamo:

- Stanovalci so z bivanjem v bivalnih enotah Radovljica in Poljče zadovoljni.
- Načelo normalizacije se v obeh dislociranih bivalnih enotah uspešno izvaja. Stanovalci lahko sami kreirajo svoj prosti čas, imajo nadzor nad jedilnikom, uporabljajo javni prevoz, udeležujejo se raznih dogodkov, tekmovanj. Vsak stanovalec ima možnost izraziti svoje mnenje, zahteve ali nestrinjanje.
- Stanovalci imajo možnost izbire in odločanja. Edina večja omejitev je rokovanje z lastnim denarjem. Nekateri izmed oseb z motnjo v duševnem razvoju ne poznajo vrednosti denarja, zato imajo dodeljene ključne osebe, ki jim pomagajo pri razpolaganju s financami. Druga izrazita omejitev so prosti izhodi v širše okolje; nekateri stanovalci zaradi slabše orientacije ali vedenjskih težav ne odhajajo v širše okolje brez spremstva. Drugih omejitev stanovalci nimajo.
- Vsi stanovalci se vključujejo v vsaj eno organizirano interesno dejavnost.
- Stanovalci se skupaj z zaposlenimi redno udeležujejo športnih in kulturnih prireditev.
- Med stanovalci ni zaznani tesnih prijateljskih vezi, trije od vprašanih so v partnerskem odnosu, vendar le en par živi skupaj v bivalni enoti. Pri drugih dveh partnerka oz. partner živi v domačem okolju.
- Socialna mreža stanovalcev je majhna, v večini vsebuje sostanovalce, zaposlene, sodelavce iz VDC-ja in sorodnike oz. rejnike.

Rezultati so pokazali, da kljub temu da osebe z motnjo v duševnem razvoju vključimo v bivalno enoto, ni nujno, da bosta normalizacija in integracija teh oseb potekali aktivno in brez težav. Glede na dosedanje izkušnje z delom v bivalni enoti menimo, da je zelo pomembna stalnost zaposlenih, saj le na tak način lahko zgotovimo trden in zaupen odnos med stanovalci in zaposlenimi. Menimo, da bi vsi zaposleni morali stremeti k temu, da bi vse stanovalce obravnavali enakopravno, saj se pri nekaterih stanovalcih, ki so bolj zadržani, kaže potreba po večji integraciji. Z enakopravno obravnavo vseh bi se dvignila njihova samozavest in zaupanje v svoje sposobnosti.

Treba bi bilo redno izobraževati zaposlene, da bi znali v bivalnih enotah s stanovalci sobivati in jih podpirati na šibkejših področjih, opustiti bi morali vlogo nadzornega in se postaviti v vlogo podpornega. Naše videnje je, da je potrebno s strani zaposlenih veliko truda in strokovnega znanja, da s potrebno podporo uporabnike aktivno vključujejo v okolje in sodelujejo pri njihovi normalizaciji. Stanovalci imajo določeno mero

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

samostojnosti, obenem pa se še vedno držijo ustaljenega, nenapisanega hišnega reda. Ob določeni uri imajo obroke, ne pripravijo si različnih jedi, ne upravljajo s svojim denarjem, udeležujejo se aktivnosti, ki so vnaprej organizirane in primerne za osebe z motnjo v duševnem razvoju. Na tej točki se sprašujemo, če je bivanje v bivalni enoti res korak proti samostojnemu življenju s pomočjo določene podpore ali je bivalna enota le podaljšek institucije, varen balonček sredi urbanega okolja.

5 LITERATURA IN VIRI

- Batta, M., Bundalo Bočič, M., Čebašek-Travnik, Z., Čelan-Stropnik, S., Čuček-Trifkovič, K., Drakšič, M., Gregorič Kumperščak, H., Koprivšek, J., Kores-Plesničar, B., Krajnc, L., Križanec, D., Lilek, V., Mihelič-Moličnik, P., Muršec, M., Nunčič, P., Pipuš, B., Pišlar, M., Plesničar, A., Prosnik Domjan, A., Pustoslemšek, M., Robar, A., Smovnik, S., Škrila Čuš, D., Štiglic, V., Turčin, A., Videčnik, I. in Zidarič, M. (2011). *Duševno zdravje in zdravstvena nega*. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede.
- Brandon, D. in Brandon, A. (1992). *Praktični priročnik za osebe v službah za ljudi s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, Pedagoška fakulteta.
- Cizelj, M., Ferlež, Z., Flaker, V., Lukač, J. in Švab, V. (2004). *Vizija posebnih socialnih zavodov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čirić Milovanović, D. (2017). *Models of deinstitutionalization and methods of protecting mental health in community*. Podgorica: Human Rights Action HRA.
- Deklava, B. (1993). Normalizacija in zavodska vzgoja v Sloveniji. *Revija za humanistko in kriminologijo*, 44(1), 20–33.
- Flaker, V. (1998). *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba / *cf.
- Flaker, V. (2012). *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba / *cf.
- Flaker, V. (2022). Oblastna inertnost totalnih ustanov. V S. Bezjak (ur.), *O skupnosti in dezinstucionalizaciji onkraj obstoječih vrtov in vrtičkov* (str. 215–240). Trate: Muzej Trate.
- Flaker, V., Rafaelič, A., Caserman, D., Zupančič, D., Marušič, D., Matkovič, D., Mali, J., Ficko, K., Peternel, M. in Nagode, M. (2015). *Hitra ocena potreb in storitev za dolgotrajno oskrbo in deinstitucionalizacijo zavodov za dolgotrajno oskrbo na področju duševnega zdravja in intelektualnih ovir*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Jerman, D. (1991). Dezinstucionalizacija in nova psihiatrija - o stanovanjskih skupinah. *Časopis za kritiko znanosti*, 19(138/139), 103–112.
- Kobal Grum, D. in Kobal Tomc, B. (2009). Pravica do inkluzije. V D. Kobal Grum (ur.), *Pot do inkluzije* (str. 37–39). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Commented [AJ2]: ?

Commented [L3R2]: To je ime založbe. Tako je zapisano na Cobissu: <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/264932608#full>

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Konvencija o pravicah invalidov. (2023). Pridobljeno 25. 2. 2023, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-raznolikost/1c24133420/Konvencija-o-pravicah-invalidov.pdf>.

Krajncan, M. (2012). Deinstitutionalizacija na področju vzgojnih zavodov. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 40(250), 294–295.

Krajncan, M. (ur.) (2019a). *Celostna obravnava otrok in mladostnikov z vedenjskimi in čustvenimi težavami oziroma motnjami v Strokovnem centru Planina*. Planina: Vzgojni zavod.

Krajncan, M. (ur.) (2019b). *Kam z otroki?* Maribor: Strokovni center.

Krampl, E. (2017). *Smernice za zaposlovanje oseb z zmernimi motnjami v duševnem razvoju*. Pridobljeno 24. 3. 2023, https://issuu.com/vitapeharc/docs/zaposlovanje_oseb_z_mdr.

Križaj, E. (2006). Bivanje za odrasle z motnjo v duševnem razvoju. *AR: arhitektura, raziskave*, 1, 40–43.

Lačen, M. (2001). *Odraslost osebe z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza Sožitje, zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

Lačen, M. (2016). *Zakaj brez mene? Ne brez mene, prosim*. Ljubljana: Zveza Sožitje, zveza za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije.

Lačen, M. Špiler-Čadej, J. in Škrinjar, J. (1993). *Bivalna skupnost*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Leff, J. (1997). *Care in the community. Illusion or reality?* New York: Wiley.

Mandič, S. (1999). *Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Marinč, D., Burnik, F., Vališer, A., Barborič, K., Potočnik Dajčman, N. in Dretnik, F. (2015). Otroci z motnjami v duševnem razvoju. V N. Vovk-Ornik (ur.), *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami* (str. 6–7). Ljubljana: Zavod za šolstvo.

Može Cedilnik, H. in Uršnik, S. (2020). *Stopnje motnje duševnega razvoja*. Pridobljeno 21. 3. 2023, <https://www.otroci-s-posebnimi-potrebami.si/vsebine/otroci-z-motnjami-v-du%C5%A1evnem-razvoju/strokovne-zakonske-razlage/opredelitev-in-zna%C4%8Dilnosti/stopnje-mdr/>.

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Not, T. (2008). Mentalna retardacija: definicija, klasifikacija i suvremena podrška osobama s intelektualnim teškoćama. *Nova pristutnost*, 6(3), 339–351.

Novljan, E. in Jelenc, D. (2002). *Odraslost osebe z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.

Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami. *Uradni list RS*, št. 11/22.

Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev. *Uradni list RS*, št 45/10, 28/11,104/11,111/13, 102/15, 76/17, 54/19, 81/19, 203/21, 54/22 in 1159/22.

Rafaelič, A. in Flaker, V. (2021). *Dezinstitucionalizacija I: neskončna*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.

Ramón, S. (2003). Osrednja vloga deinstitucionalizacije v socialnem delu in izobraževanju za socialno delo. *Socialno delo*, 42(4-5), 211–218.

Ramon, S. in Campling, J. (1996). *Mental health in Europe, ends, beginnings and rediscoveries*. London: Macmillan.

Razpotnik, Š. (2018). Paradigmatske osnove deinstitucionalizacije. V D. Rutar (ur.), *Egalitarne simbolizacije življenja s posebnimi potrebami* (str. 171–189). Kamnik: Cirius.

Rutar, D. (2017). *Inkluzija otrok s posebnimi potrebami: za družbeno pravičnost*. Kamnik: Cirius.

Teme in projekti Direkcije za vode. (2023). Pridobljeno 15. 3. 2023, <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/direkcija-za-vode teme-in-projekti/>.

Videmšek, P. (2013). *Iz institucije v skupnost. Stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Wallace, R. (2018). Lifelong Learning for Adults with Intellectual Disabilities. *Professional Educator*, 19(2), 26–30.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV). *Uradni list RS*, št. 3/07, 114/06, 23/07, 41/07, 61/10, 62/10 in 57/12.

Zakon o usmerjanju oseb s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). *Uradni list RS*, št. 58/11, 40/12, 90/12, 41/17 in 200/20.

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Zaviršek, D., Krstulović, G., Leskošek, V., Videmšek, P., Bohinec, M., Pečarič, E., Jeseničnik, N. in Poropat, K. (2015). *Analiza sistema institucionalnega varstva in možnosti nevladnih organizacij zagotavljati storitve v skupnosti za uresničevanje deinstitucionalizacije v Sloveniji*. Ljubljana: YHD – Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.

Žgur, E. (2010). Living communitc for adults with more deficits. V G. Nedović, D. Rapajić in D. Mariković (ur.), *Special education and rehabilitation-science andlor practice* (str. 93–114). Begrad: Society of special educators and rehabillitator of Vojvodina.

Žgur, E. (2013). Model bivalne stanovanjske skupnosti znotraj institucionalne oskrbe. *Pedagoška obzorja*, 28(2), 105–117.

6 PRILOGE

Priloga 1: Intervju

Intervju A

Spol: M

Starost: 36 let

Kdaj si se preselil v bivalno enoto?

»Sm se preselu oktobra šele tlele, zj smo v bivalni prbližn pet let. Prej sem živel pa v centru od 2002. U centru ni blo dobr, sam tm zunj si bil al pa Šobc i toj to.«

Kakšne prednosti ima bivalna enota v primerjavi s centrom?

»Tle je bolj mir pa tišina pa odgovornost. Tle sem tut bolj samostojen, lahk grem vn, s prjtlm družmo se na igrišču. Družm se tut s stanvlacem, drug drugmu pomagam. Rad kuham in zato tle skos pomagam prpravt večerjo al pa kosiu, če sm vikend tle. U centru je pa prov tavelka kuhna pa oni kuhajo.«

Kako poteka tvoj dan od jutra do večera?

»Jaz ustanem bl zgodaj, da se pripravim, da se umijem, ob šestih mam pa zajtrk. Potem pa grem pa u sedmih na šiht delat, poj pa pridem nazaj u bivalno. U VDC grem enkrat peš, enkt pa z bajkam, kukr kdaj. Tm sem pa do 15 čez dve. U pondelkh grem poj na telovadbo, poj pa zvečer normalno poješ večerjo pa tuširaš pa podežuraš pa mal TV pa spat.«

Ali si vsak dan dežuren?

»Seznam mam, drugač pa enim tut pomagam. Dva sva dežurna, en kuhanje, en pa pomiva. Učash pa zamenava, da jst kuham. Pa če kdo ne more pospravt, poj jst nardim, da je u nulo.«

Na kakšen način zaslužiš denar?

»Hodm delat v Emo, košnja in v bloke. Kdaj pa tut u VDC-ju delam, sam mene pošilajo tm, bl sposoben sem pri delu. Tko da mal sm v Emi mal pa u delavnc.«

In kaj delaš v Emi?

»Ja tm delamo sveče, une take vložke, k so na baterije, dajemo not u sveče. In to delamo cel šiht. Pa tm u Emi sm dobu tut majce, gor prov piše Ema, to morm imet oblečen, k delam tm.«

Kdo upravlja s tvojim denarjem?

»Zaposleni ali moja mami je podporna osebna. Po nakupih hodim bl z mami, ona je podporna oseba, ona ma vse bančne kartice.«

Kako preživljaš prosti čas?

»Če nimam tacga nč za počet, jaz povem njima zaposlenm, kam grem na igriše trenirat nogomet i toj to. Poj pa tok ura, morm bit nazaj ene petih al pa pol petih, da zrihtam za večerjo, če je treba še kj. Na igriše grem pa s prijatli ponavad al pa je kdo že tm, k tut špila nogomet. Drugač pa mal TV, mal igrce. Rd igram šah, pa učash tut zmagujem.«

Kako pa se razumeš s svojimi sostanovalci?

»U redu se razumemo, dost se družmo, pogovarjamo, sam kšn šundr pa ne vem kva to me mot. Poj se jst umaknem u svojo sobo, glasbo na telefonu dam pa mjhn počivam al pa pojem. Gremo pa tut skup na pijačo al na bazen al pa igrišče.«

S kom rešuješ konflikte ali težave, ko se pojavijo?

»Težave pa grem do zaposlenga pa se pomenm v sobi, zaposlen pa tut kdaj pokliče mamico.«

Kakšna pa je vloga zaposlenih v bivalni enoti?

»Da nm pomagajo. Oni skrbij za ns vse. Pomagajo kuhat, ene tut tuširajo, majo naš dnar načez. Pelejo ns na izlet al pa na morje tut al pa po nakupih.«

Si samski ali v zvezi?

»Ja, odvisen, zej mam Anjo. Nisem samski, ampak z Anjo sm, to me mot, če edn prevzame mi punco. Drugač grem pa u VDC-ju do socialne pa se tm pomenmo, ker to ne morm sam rešt.«

Hodiš ob vikendih in za počitnice domov/h rejnikom?

»Domov grem na 14 dni. Za počitnce grem pa julija z mami dol v Bosno.«

Katerih aktivnosti se udeležuješ?

»Bi tek pa to Ljubljanski maraton, tek trojk pa nogomet. Ob pondelkih grem na telovadbo, u četrtek mam pink ponk, za vikende pa učash na izlet s Sončkom. Grem pa tut sam na trening na fusbalo na igrišče.«

Si želiš, da bi bilo v bivalni enoti kaj drugače?

»Da bi blo manj šundra, ker eni kričijo pa se derejo pa te fore, to me mot. Bi pa tut mal spremnu okolico pa posadu več trave, da bi kosil.«

Intervju B

Spol: moški

Starost: 45 let

Kdaj si se preselil v bivalno enoto?

»V bivalno enoto sem se preselil pred 14 leti, prej sem pa živel v centru Matevža Langusa. Aja, ampak u zavodu sem pa že 1985. leta, pa to še u Kamn Goric, veš, tko da, ja ja, kr dolg cajta.«

Kakšne prednosti ima bivalna enota v primerjavi s centrom?

»Jah je kr velika razlika, an, u bistvu bl svoboda, pač svoboda pa več mam stikov z ljudmi, z javnostjo pa tko, ful velik svobode je, an. Tm u centru si mogu bit pa že u desetih notr, a ne, tle pa u bistvu podobn, sam tle, če se zmenš, si lohk mal dl. Pa spat grem, kadr hočm. Zvečer lahko dovog poslušam musko al pa gledam TV al pa kr kol. Nimam pa nočnih izhodov.«

Večkrat si omenil besedo svoboda, kaj to zate pomeni?

»Uf, kako bi reku, ja, ne vem, da mam ful več izhodov pa druženja, pa sami smo ponoč. Pa ni tacga nadzora kukr u centru.«

Kako poteka tvoj dan od jutra do večera?

»Ja, zjutrej, ko vstanem, grem v službo, poj, k odslužim službo, se pa pač prpelem z javnim prevozom al pa s skutrjem se prpelm domu, pol pa tko odvisn, kaj je tle za doma nardit, mal pogledam, kva je za nardit, pa si rečem, to bom dons naredu al pa juttr, tko da toj to no.«

Kaj pa potem doma delaš?

»Jah, rad delam zunej, tko da mal pogledam, če je na vrtu al pa ukol hiše kj tacga, če pa ni nič, poj grem pa mal vn, s skuterjem u Begne al pa u Radolco, odvisn, kje kj dogaja. Poj kukr pa dam pridem, je pa itak ponavad večerja, poj pa se mal TV al pa igrce.«

Na kakšen način zaslužiš denar?

»Moja služba je upravljanje prek javnih del, u bistvu bl občina pa to. Poj sem tut vključen v VDC-ju, kjer imamo zdej nove prostore in izdelujemo keramiko, ročne izdelave, z gline skodelce, krožniki, posode, to delamo v dopoldanskem času. Delam pa drugač dvakrat tedensko prek javnih del, četrtki pa petki tm pa na letališču kosim travo, poj parki, bazen Radolca, pač povsod me ponucajo.«

Katero delo pa ti je ljubše?

»Ja, raj delam prek javnih del, an, ker dobim več dnarja.«

Kdo upravlja s tvojim denarjem?

»Ja, ključna oseba al pa kdo od zaposlenih. Tko da če kj rabm, rečem zaposlnemu pa mi da denar.«

Kako preživljaš prosti čas?

»Prosti čas pa preživljam bl v naravi al pa grem tko mal po Radolc al pa po Begnah. Če je pa del doma, pa delam na vrtu al pa kuham. Ob četrtkah grem u Begne na človek, ne jezi se.«

Kako pa se razumeš s svojimi sostanovalci?

»Drugač kr dobr, razn kšni k majo slabe dneve, jih pa ne smirglam. Tle je problem, k ene osebe ne paše u to bajto. Preveč smo nametani, no.«

S kom rešuješ konflikte ali težave, ko se pojavijo?

»Težave, če se pojavjo, jih rešujem s ključno osebo, če pa ključne ni, se pa pač rešuje s tistmu, k je zaposlen.«

Kakšna pa je vloga zaposlenih v bivalni enoti?

»Jah, oni u bistvu nam pomagajo pri kuhi, bančnih zadevah, pr nabavah, velik je teh, no, tko da morm rečt, da so kr pridn.«

Si samski ali v zvezi?

»Zj zaenkrat sem še samski. V zvezi pa že nisem tri leta.«

Hodiš ob vikendih in za počitnice domov/h rejnikom?

»Ja, hodu sm nekj let, bom reku kr že od mejnih nog pa do 44. leta, no poj sm pa lansk let zgubu oba rejnika, tko da zdej od takt naprej pa ne vem, še rešujem težave.«

Katerih aktivnosti se udeležuješ?

»V ponedeljkih hodm na telovadbo, v četrtek hodm pa na pink ponk.«

Ali si vključen v kakšno društvo?

»Ja, društvo Sožitje, kjer pač tekmujeemo v tem sožitju. Mamo tut svetovne igre, državne igre, regijske igre, gorenjske igre, tko da kr pestro.«

V katerih disciplinah pa ti sodeluješ v teh igrah?

»Plavanje, balinanje, smučanje, namizni tenis.«

Si želiš, da bi bilo v bivalni enoti kaj drugače?

»Sprememu bi sostanovalce, ker ene osebe res niso za sm. Drugač me pa mot to, k se skos menajo zaposleni, an, tisti, k so pr nas stalni, delajo po drugih bivalnah in to men ni dobr.«

Intervju C

Spol: ženski

Starost: 49 let

Kdaj si se preselila v bivalno enoto?

»Ja, mi smo že 13 let tle, septembra enkrat smo se preselil.«

Kakšne prednosti ima bivalna enota v primerjavi s centrom?

»Velik bolj, zarad tega, ker lahko tle sam kuhaš, k dol nis mogu, lahko sam spečeš, k dol nism mogu, an, lahko sam pospravlaš svoje stanovanje, k dol si sam sobo pospravo, pa dežurstva so ble, a ne, zaposleni dežurstva dajal pa to in to mi ni blo preveč ušeč. Tle pa tko, da se skp zmenmo pa a ne karkol je pa take stvari pa zrihtamo. Tle sam poveš zaposlenmu pa da greš poj na kšno večerjo al pa na kosilo al pa v trgovino pa da vse nabaviš, kr se le da, kšno kozmetko, obleke, obutev pa take stvari.«

Omenila si svoje stanovanje, imaš svoje stanovanje v bivani enoti?

»Ja, z Damjanom mava svoje stanovanje, kuhno, tretma no, kuhno, sobo, dnevno, kopalnco, stranišče, televizijo pa še mačka. In sama kuhava, pereva pa vse. Midva sva pač zase.«

Kako poteka tvoj dan od jutra do večera?

»Ja, zjutrej ustanem, se napravm, se umijem, zrihtam se, pojem in se zrihtam in grem poj počas na šiht na avtobusno postajo in grem v službo. Poj sem u službi, delam 15 čez dve, poj pridem nazaj, mam kavo, se zmenmo karkol, a ne, mislm, kar bo kdo kej počel, al pa gremo skupej na kšn sprehod al greva posebej, poj že počas kj pospravlam, dam prat te obleke pa to. Poj tut da večerjo počas prpravm z Damjanam. Po večerji pa tut stuširaš se, zrihtaš se poj pa televizijo pogledaš, poj greš pa spat.«

Na kakšen način zaslužiš denar?

»Ja, hodm delat v VDC. Zdej sem delala te sveče, tri sveče daš pa kukr ena plastiko pa da s tistmu, tisto mašino poj stisneš, an. Ampak cel dan stojiš in te kr mal noge bolijo, mau tle mišice v nogi začenjo bolet. Zj sm dol u zeleni, a ne, in delamo bl sveče. Sm bla

pa prej u tekstilu, k je bla še Marinka gor, sm pa ful velik šivala te blazine pa povštrčke. Pa na mašino sm se tut naučila na to šivanje na mašino.«

Kako preživljaš prosti čas?

»Bl s pletenjem pozim, polet pa bl televizijo pa kšn sprehod, če ni prevroče. Pa mal se z muckam igram, mucka mam pa res ful rada.«

Kako pa se razumeš s svojimi sostanovalci?

»U redu.«

S kom rešuješ konflikte ali težave, ko se pojavijo?

»Bl s strokovnmu al pa s ključno osebo, če je tle.«

Kakšno vlogo pa imajo zaposleni v bivalni enoti?

»Zato da nm pomgajajo, za pomoč, a kako bi reku temu.«

Kaj pa zaposleni tukaj delajo?

»Ja, naprej k pride, prebere obvestila na računalnik, poj, če se selmo kj na morje al pa na kšn izet, da se zmenmo, pa če gremo na morje, pomaga obleke štimat, poj pa v trgovino gremo skupaj po nakupih pa take stvari. Pa dnar štejejo pa štimajo.«

Si samska ali v zvezi?

»Ja, v zvezi z Damjanam. Drugač sva že en cajt skup, ampak ne vem kok cajta sva že u centru bla tko, da je kr že stara zgodba. Dol u centru sva mela vsak svojo sobo, tle pa lahko skup živiva.«

Kaj tebi pomeni to, da si z nekom v zvezi?

»Ja, da se zastopva z enmu, a ne, da se razumeš, včasih se tut skregaš, tko k pa z usakmu, an, mislm sudelujeva.«

Hodiš ob vikendih in za počitnice domov/h rejnikom?

»Zj že en cajt nism bla, k je sestra nekej bovna. Jutr grem na obisku h atu za pet, deset minut, da ga mal pogledam, k grem svečo pržgat mami. Ja, drugač pa kr prej, k je bla mama, sem velikrat hodila vseke praznke, počitnce skos, no, zdey bl malkrat, ampak bomo tut probal zment, k se bo sestra pozdravla, da bom malvečkrat šla.«

Katerih aktivnosti se udeležuješ?

»Jst rada kolesarm, rada hodm, kadar je vreme, na sprehode, štrikam rada, na telefonu sm rada, na tablč sm rada. En cajt sm bla v Sožitje vključena, ampak mi ni blo preveč ušeč, tko da sm odpovedala to, zarad tega, k mi res ni blo, blo je na silo, pa učash

nism hotla jt, si mogu jt. Drugač sm pa vključena v VDC-ju na pevske, pa na plesne sm hodila še prej, k me križ ni matral, pa na teke. Zj mam pa bl pevske pa peko v VDC-ju.«

Si želiš, da bi bilo v bivalni enoti kaj drugače?

»Ja, si želim, da bi bla moja ključna oseba večkrat tle v službi. Jst se na ene osebe preveč navadm. Jst sm na to občutliva pa da kšn na nov pride, ne morem jst to, sem že od začetka taka. Težko se navadm novih zaposlnih, tle se pa skos menajo. Tut me mot, da ne greva velikrat na južno z Damjanam čez vikend.«

Intervju D

Spol: ženski

Starost: 32

Kdaj si se preselila v bivalno enoto?

»Štiri leta smo tle na Gradnikovi, prej sm bla pa dovg časa v centru. Pa tm mi ni blo dobr. Skos so bli novi zaposleni, pa ene so se drle na mene pa me kregale. Tm tut nis nikamor šu, samo vn pred center na klopco al pa na Šobc.«

Kakšne prednosti ima bivalna enota v primerjavi s centrom?

»Da grem lahko vn, na sprehode pa po nakupih. Pa tukj mam prjatle, dol jh pa nism mela. Pa tukj mamo prjazne sosede, pa mal zunj se pogovarjamo. Sosed nam zmerej speče tak velk kruh. Pa sama grem lahko po nakupih, če rabm ustno vodo, al pa šampon pa kj. Vse trgovine mamo blizu. Pa lahko grem z Boštjanm na kavo al pa sladoled.«

Kako poteka tvoj dan od jutra do večera?

»Zutrej me nočni zbudi, poj se zrihtam pa grem dol na zajtrk. Zutrej grem peš u VDC pa delam, poj pa pridem domu pa mau počijem pa kavico popijem, poj pa mau televizijo gledam pa večerja pa spat.«

Ali imate popoldne kakšne aktivnosti v hiši?

»Kdaj mormo jt u trgovino popoldne al pa na Telemach plačat položnce, pa na pošto tut al pa banko. Eni so pa dežurni, morjo prpravn za večerjo.«

Kdo pa določi dežurstva?

»Zaposln nardi seznam, dva sta dežurna, en kuha, en pomiva, poj se pa mal menamo.«

Na kakšen način zaslužiš denar?

»Če ne spim, delam v VDC-ju za Hidrio al pa zapogibam kartončke.«

Kako preživljaš prosti čas?

»Televizijo gledam, musko poslušam pa na sprehod grem z Boštjanom. Za vikende grem pa z Alenko v hribe. Če nas ni preveč u hiš, gremo pa na kšn izlet. Najraj sm pa na telefonu. Če mam tesnobo, pa barvam mandale.«

Kako pa se razumeš s svojimi sostanovalci?

»Dober. Tanja je moja prijateljca, ona je tu u sob z mano. Pa Kaja je zj na novo tle, je tu fajna.«

S kom rešuješ konflikte ali težave, ko se pojavijo?

»Z zaposlnim se pogovorim. Če mam tesnobo, se umaknem v sobo al pa prosm zaposlena za pogovor na samem.«

Kakšno vlogo imajo zaposleni?

»Da pomagajo. Tuširajo, kuhajo večerjo, se pogovarjamo, prpravjo denar za pohod, pa oblačila.«

Si samska ali v zvezi?

»Fanta mam že štiri leta.«

Hodiš ob vikendih in za počitnice domov/h rejnikom?

»Ne, nikamor. To nikol nisem hodila. Učasih dobim obisk rejnikov al pa atija al pa mamice. Obiske mam v VDC-ju, pa zmerej je tu Boštjan, moj brat, tm pa zaposleni.«

Ali si želiš, a bi šla lahko domov?

»Učash si, sam tukj mi je bl ušeč. Tukj mam družbo, pa prijatle pa vse.«

Katerih aktivnosti se udeležuješ?

»V pondelkih hodm na telovadbo, u tork plavanje, za vikend pa na pohode. V VDC-ju pa hodm na računalništvo pa na plesne pa na peko. Pa na morje grem.«

Si želiš, da bi bilo v bivalni enoti kaj drugače?

»Da bi lahko spet sama šla na kavo.«

Ali trenutno nimaš izhodov?

»Ne. Lahko grem samo z zaposlenmu, ker sm narobe nekj naredila in mi ne zaupajo več.«

Intervju E

Spol: moški

Starost: 46

Kdaj si se preselil v bivalno enoto?

»Štiri leta nazaj. Prej sm biu pa dol u centru. Ampak u bivalni je res dobr, lahk grem vn pa povsod. Gremo tut na morje pa na izlet u živalski vrt al pa km.«

Kakšne prednosti ima bivalna enota v primerjavi s centrom?

»Tle je men bol, ker grem sam do igrišča, pa na pjačo grem s punco pa na šiht grem s punco pa z Anjo skupej gremo. Lahk grem tut u trgovino pa h frizerju grem lahk sam. Bol je, ker se lahko po Radovljici vozm z vozičkam, dol sm se pa lahk sam ukol centra vozu.«

Kako poteka tvoj dan od jutra do večera?

»Zutrej me zaposlen zbudi pa da na WC, poj me pa zrihta. Poj grem na zajtrk, ob sedmih pa gremo delat. Če ni dž, grem peš, če ne, pa kombi pride po mene. Do dveh prbližn delam, poj morm pa počivat, kava, malca, poj pa na igrišče al pa po nakupih. Pomagam tut večerjo nardit, pomagam rezat paradižnik, papriko, kumare. Zvečer me pa zaposlen stušira, poj grem pa na komp pa spat.«

Na kakšen način zaslužiš denar?

»To pa k velik nardim, pa k je večji material. Dons sm naredu sigurn 11 škatl. V VDC-ju delam Hidrio, sveče pa ne morm več, zato k me poj začnejo roke bolet. Nekj nm pa tut država dnarja da.«

Kaj pa delaš za Hidrio?

»Pakiram take komade u škatle, ne vem, ko nej ti povem drgač.«

Kako preživljaš prosti čas?

»Jst sm na vozičku, zato sm ful cajta na kompu, snemam muske al pa tetris pa Skype al pa gledam TV.«

»Grem pa tut s prjati al pa s punco na igrišče al pa na kavo. Ob torkih pa v četrtkh mam pa tut fizioterapijo pa pride Jana u bivalno, u četrtkih grem pa u centr na terapijo, me pa šofer pele.«

Kako pa se razumeš s svojimi sostanovalci?

»Z usem se dobr, samo z enmu se pa ne, ker me skos najeda. In poj se umaknem u sob pa ga pustim al pa povem zaposlenmu pa mu oni povejo, da neha. Drugač smo

pa dobri, družmo se pa igramo namizni nogomet pa muske si snemamo pa gremo na pijačo.«

S kom rešuješ konflikte ali težave, ko se pojavijo?

»Grem do zaposlenga pa mu povem. Najraj pa povem moji ključni osebi. Ona ma tut moj dnar pa bančno kartico, da gre dvignt, če mi zmanka.«

Si samski ali v zvezi?

»Mam punco Kajo, skupej sva že nekj časa. Velik mi pomaga, prnese mi kozarc pa krožnik do mize pa odnese tut. Dobr skrbi zame. Velik se družva. Ona gre za vikend kdaj domu pa jo ful pogrešam. Tut igrce igrava skupej, pa greva na sprehod pa v VDC al pa po nakupih.«

Hodiš ob vikendih in za počitnice domov/h rejnikom?

»Ne. Samo učasih se z mami pogovarjam po telefonu, drugač pa sm skos tle.«

Katerih aktivnosti se udeležuješ?

»Grem na tekaške prireditve pa pozim na hokej. U VDC-ju mam pa računalniški.«

Si želiš, da bi bilo v bivalni enoti kaj drugače?

»Ja, da bi bla lahko s punco skupj u sobi. Aja, pa da bi si lahk sam prpravu večerjo.«

Zakaj pa si ne moreš sam pripraviti večerje?

»Ker ni taka kuhna in z vozkam ne morem do štedilnika.«

Priloga 2: Odnosno kodiranje

BIVANJE V BIVALNI ENOTI

1. VKLJUČENOST V BIVALNO ENOTO

- 5 let (A1)
- 14 let (B1)
- 13 let (C1)
- Živi skupaj s partnerjem v garsonjeri, znotraj bivalne enote (C7)
- 4 leta (D1), (E1)

VKLJUČENOST V INSTITUCIONALNO VARSTVO

- Center Matevža Langusa (A2), (B2), (D2), (E2)
- Bivanje v zavodu v Kamni Gorici od leta 1985 (B3)

ORGANIZIRANOST INSTITUCIJE

- Že vnaprej pripravljene obroki za uporabnike (A11)

NEZADOVOLJSTVO, POVEZANO Z BIVANJEM V INSTITUCIJI

- Nezadovoljstvo z bivanjem v instituciji (A3), (D3)
- Verbalno nasilje s strani zaposlenih (D4)
- Omejitev na področju gibanja (A4), (D5), (E8)

RAZLOGI ZA PREHOD V BIVALNO ENOTO

- Mirno okolje (A5)
- Samostojnost (A6), (C3)
- Svoboda, prosti izhodi, prihodi (B4), (D6), (E3)
- Vključenost v okolje (B5)
- Boljše počutje v bivalni enoti (C2)

ORGANIZIRANOST BIVALNE ENOTE

- Večerna rutina vsebuje večerjo, skrb za osebno higieno, gospodinjsko opravilo in pristočasno aktivnost (A15), (C15)
- Seznam dežurstev pri gospodinjskih opravilih (A16), (D15)
- Prihodi v bivalno enoto po dogovoru (B6)
- Prepoved nočnih izhodov (B9)
- Ni nočne izmene zaposlenih (B10)
- Ni pretiranega nadzora nad uporabniki/uporabnicami (B11)
- Urejanje vrta in okolice (B16)

- Dnevni sestanek po prihodu iz službe (C12)
- Tedensko nakupovanje hrane v trgovini, plačilo naročnine za televizijo (D14)
- Kuhanje večerje (E12)
- Nezadovoljstvo, ker kuhinja ni prilagojena vozičku (E36)

ŽELJA PO SPREMEMBI

- Manj hrupno, manj konfliktov (A43)
- Sprememba okolice bivalne enote (A44)
- Zamenjava sostanovalcev (B39)
- Neprestana menjava zaposlenih – želja po stalnosti le-teh (B40)
- Bolj pogosta prisotnost ključne osebe (C39)
- Samostojni izhod na kavo (D39)
- Rad bi si s punco delil sobo (E34)
- Samostojno kuhanje večerje (E35)
- Stiska zaradi hitre spremembe zaposlenih (C40)

2. SAMOSTOJNOST

GOSPODINJSKA OPRAVILA

- Kuhanje (A9), (A10)
- Kuhanje, pranje oblačil (C9)
- Pospravljanje, pranje oblačil (C14)

ZAPOSILITEV

- Delo v varstveno delovnem centru (A12), (B12), (B19), (C11), (D12), (D17), (E14)
- V VDC peš ali s kolesom (A13)
- Tovarna Ema, košnja trave, čiščenje skupnih prostorov v blokih (A19)
- Izdelovanje sveč (A20), (C16)
- V službo se pripelje z javnim prevozom ali z motorjem (B13)
- Zaposlen prek javnih del (B18)
- Delo s keramiko (B20)
- Dopoldanski delovni čas (B21)
- Prek javnih del je zadolžen za košnjo trave na raznih objektih (B23)
- Dobro plačilo (B23)
- V večji meri stoječe delo (C17)
- Delala tudi s tekstilom (šivanje) (C18)
- Organiziran prevoz v VDC (E10)

FINANCE

- Nakupi ob prisotnosti mame (A23)
- Mama ima skrbništvo nad denarjem (A24)
- Za denar prosi zaposlenega, ki skrbi za njegove finance (B25)
- Samostojno nakupovanje stvari za lastne potrebe (kozmetika, oblačila) (C6), (D9)
- Denarna pomoč s strani države (E15)

PROSTI ČAS V BIVALNI ENOTI

- TV, računalniške igrice (A28), (E16)
- Šah (A29)
- Preživljanje časa v sobi, poslušanje glasbe (A31)
- Kolesarstvo (C36)
- Počitek, kava, TV (D13)
- Ustvarjanje (D22)
- Sprehod (E5)
- Počitek, kava, sprehod, nakupi (E11)

ODLOČITVE UPORABNIKOV/UPORABNIC

- Odločanje o spanju (B6)
- Samostojno razporejanje dejavnosti (B7)
- Samostojno odločanje glede opravil v bivalni enoti (B14)
- Skrb za domačo žival (C8)
- Umik v sobo – sproščanje (E22)

NEODVISNOST

- Uporaba javnega potniškega prometa (C10)
- Rokovanje s šivalnim strojem (C19)
- Uporaba telefona in tabličnega računalnika (C38), (D20)
- Skrb za zdravje (D26)
- Izhod v okolje le v spremstvu zaposlenega (D40)
- Samostojni odhodi v trgovino, frizerski salon (E7)

3. VKLJUČENOST V ŠIRŠE OKOLJE

NEORGANIZIRANE AKTIVNOSTI V ZUNANJEM OKOLJU

- Preživljanje prostega časa na igrišču, s prijatelji (A7)
- Igranje nogometa na lokalnem igrišču (A27)
- S skuterjem se odpelje do Radovljice oz. Begunj (B16)
- Preživljanje prostega časa izven bivalne enote (B26)
- Igranje igre človek, ne jezi se v bližnjem lokalu (B27)
- Kosilo in večerja v restavraciji (C5)
- Druženje s prijatelji in partnerico (E18)
- Druženje s sosedi (D8)

ORGANIZIRANA AKTIVNOST

- Telovadba (A14), (B36), (D34)
- Izleti, letovanje (A38), (E4)
- Včlanjenost v društvo Sonček (A42)
- Društvo Sožitje (B37)
- Udeležba na tekmovanjih (B38), (E33)
- Pevski zbor (C38)
- Planinsko društvo (D18)
- Izleti (D19)
- Plavanje (D35)
- Plesna aktivnost (D37)
- Letovanje (D38)
- Udeležba na hokejskih tekmah (E32)
- Računalniška delavnica (D36)
- Fizioterapija (E19)
- Delovna terapija (E20)

4. ZAPOSLENI

VLOGA ZAPOSLENIH

- Pomoč pri rokovanju z denarjem (A21), (A37), (C31), (D29), (E25)
- Evidenca izhodov stanovalcev (A25), (C4)
- Evidenca prihodov zaposlenih (A26)
- Pomoč pri gospodinjskih opravilih (A35), (B31), (C30)
- Pomoč pri negi (A36), (E13)

- Reševanje težav in konfliktov (B30), (C26), (D25), (E23)
- Pomoč in podpora (C27), (D28)
- Pregleda aktualna obvestila (C28)
- Pomoč pri pakiranju (C29)
- Urejanje dežurstev (D16)
- Bujenje uporabnikov (D11), (E9)
- Disciplinsko ravnanje – omejitev izhodov (D41)

REŠEVANJE TEŽAV IN KONFLIKTOV

- Zaupanje svojih težav zaposlenemu (A34)
- Zaupanje vzpostavljeno z zaposlenim (D27)
- Pomoč pri razreševanju konfliktov med uporabniki (E17)

5. ODNOSI

SOSTANOVALCI

- Druženje s sostanovalci, medsebojna pomoč (A8)
- Pomoč sostanovalcem pri gospodinjskih opravilih (A17), (A18)
- Dobri odnosi s sostanovalci (A30), (B28), (D23)
- Druženje s sostanovalci izven bivalne enote (pijača, bazen) (A32)
- Nezačudenost, ker so si med seboj preveč različni in imajo različne potrebe (B29)
- Sprehod s sostanovalci (C13)
- Prijatelji v bivalni enoti (D7)
- Dober odnos s svojo sostanovalko v sobi (D24)
- Dobri odnosi, z enim se malo manj zastopi (E21)
- Neformalno druženje (E24)

SORODNIKI

- Mama upravlja z denarjem (A22)
- Zaupanje svojih težav staršem (A34)
- Odhodi v domače okolje na 14 dni (A40)
- Odhodi v domače okolje k rejnikom (B34)
- Izguba rejnikov (smrt) (B35)
- Druženje z bratom izven bivalne enote (D10)
- Ne hodi k sorodnikom/rejnikom (D31), (E30)

- Obiski sorodnikov v varstveno delovnem centru (D32)
- Ni želje po odhodu domov (D33)
- Z mamo se sliši po telefonu (E31)

PARTNERSTVO

- V zvezi (A39), (D30), (E26)
- Nima partnerice (B32)
- Bil tri leta v zvezi (B33)
- Ima partnerja (C32)
- S partnerjem živita v istem gospodinjstvu (C33)
- Premalo zmenkov s partnerjem (C41)
- Zmenek s punco (E6)
- Imata skupne aktivnosti in hobije (E29)
- Nudenje podpore in pomoči, druženje (E27)
- Pogreša punco, ko le-ta odide domov (E28)

Priloga 3: Kodiranje

Intervju A

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
A1	Tlele zj smo v bivalni približn 5 let	5 let	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
A2	Prej sem živel pa v centru od 2002	Center Matevža Langusa	Vključenost v institucionalno varstvo	Bivanje v bivalni enoti
A3	U centru ni bilo dobr,	Nezadovoljstvo z bivanjem v instituciji	Nezadovoljstvo povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti
A4	Zunj si bil alpa Šobc	Omejitev na področju gibanja	Nezadovoljstvo povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti
A5	Tle je bolj mir pa tišina	Mirno okolje	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
A6	Tle sem tut bolj samostojen	samostojnost	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
A7	Grem vn, s prjatlj družmo se na igrišču	Preživljanje prostega časa na igrišču, s prijatelji	Neorganizirane aktivnosti v zunanem okolju	Vključenost v širše okolje
A8	Družm se tut s stanovalcem, drug drugmu pomagamo	Druženje s stanovalci, medsebojna pomoč	Sostanovalci	Odnosi
A9	Rad kuham	kuhanje	Gospodinjska opravila	samostojnost
A10	Pomagam prpravt večerjo al pa kosiu, če sem vikend kle	kuhanje	Gospodinjska opravila	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
A11	U centru je prov tavelka kuhna pa oni kuhajo	Že vnaprej pripravljeni obroki za uporabnike	Organiziranost institucije	Bivanje v bivalni enoti
A12	U sedmih na šiht delat, poj pa pridem nazaj v bivalno	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
A13	U VDC grem enkrat peš, enkrat pa z bajkom, kukr kdaj	V VDC peš ali s kolesom	Zaposlitev	Samostojnost
A14	U pondelkh grem poj na telovadbo	Telovadba	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
A15	Poješ večerjo, pa stuširaš pa podežuraš pa mal TV pa spat	Večerna rutina vsebuje večerjo, skrb za osebno higieno, gospodinjstvo opravilo in pristočasno aktivnost	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
A16	Seznam mam	Seznam dežurstev pri gospodinjstvih opravilih	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
A17	Enim tut pomagam	Pomoč sostanovalcem pri gospodinjstvih opravilih	Sostanovalci	Odnosi
A18	Če kdo ne more pospravit, poj jst nardim	Pomoč sostanovalcem pri gospodinjstvih opravilih	Sostanovalci	Odnosi

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
A19	Hodm delat v Emo, košnja in v bloke	Tovarna Ema, košnja trave, čiščenje skupnih prostorov v blokih	Zaposlitev	Samostojnost
A20	Delamo sveče, une take vložke, k so na baterije, dajemo not u sveče	Izdelovanje sveč	Zaposlitev	Samostojnost
A21	Zaposleni	Pomoč pri rokovanjem z denarjem	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A22	Moja mami	Mama upravlja z denarjem	Sorodniki	Odnosi
A23	Po nakupih hodim bl z mami	Nakupi ob prisotnosti mame	Finance	Samostojnost
A24	Ona ma vse bančne kartice	Mama ima skrbništvo nad denarjem	Finance	Samostojnost
A25	Povem njima zaposlenim, kam grem	Evidenca izhodov stanovalcev	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A26	Morm bit nazaj ene petih al pa pol petih	Evidenca prihodov zaposlenih	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A27	Na igriše grem pa s prijatelji ponavad al pa je kdo že tm, k tut špila nogomet	Igranje nogometa na lokalnem igrišču	Neorganizirane aktivnosti v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
A28	Mal TV, mal igrce	TV, računalniške igrice	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
A29	Rd igram šah	Šah	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
A30	U redu se razumemo, dost se družmo, pogovarjamo	Dobri odnos s sostanovalci	Sostanovalci	Odnosi
A31	Umaknem v svojo sobo, glasbo na telefonu dam pa mjhn počivam al pa pojem	Preživljanje časa v sobi, poslušanje glasbe	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
A32	Gremo pa tut skp na pijačo al pa na bazen al pa na igrišče	Druženje s sostanovalci izven bivalne enote (pijača, bazen)	Sostanovalci	Odnosi
A33	Grem do zaposlenga pa se pomenm	Zaupanje svojih težav zaposlenemu	Reševanje težav in konfliktov	Zaposleni
A34	Kdaj pokličem mamico	Zaupanje svojih težav staršem	Sorodniki	Odnosi
A35	Pomagajo kuhat	Pomoč pri gospodinskih opravilih	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A36	Ene tut tuširajo	Pomoč pri negi	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A37	Majo naš dnar na čez	Pomoč pri rokovanjem z denarjem	Vloga zaposlenih	Zaposleni
A38	Pelejo nas na izlete al pa na morje	Izleti, letovanje	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
A39	Zej mam Anjo	V zvezi	Partnerstvo	Odnosi

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
A40	Domov grem na 14 dni	Odhodi v domače okolje na 14 dni	Sorodniki	Odnosi
A41	U četrtak mam pink ponk	Športna aktivnost pink ponk	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
A42	Za vikend pa učasih na izlet s Sončkom	Včlanjenost v društvo Sonček	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
A43	Da bi blo manj šundra	Manj hrupno, manj konfliktov	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
A44	Sprememu okolico pa posadu več trave	Sprememba okolice bivalne enote	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti

Intervju B

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
B1	V bivalno enoto sem se preselil pred 14 leti.	14 let	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
B2	Živel v centru Matevža Langusa.	Center Matevža Langusa	Vključenost v institucionalno varstvo	Bivanje v bivalni enoti
B3	U zavodu sem pa že 1985 leta pa to še u Kamn Goric.	Bivanje v Zavodu v kamni Gorici od leta 1985	Vključenost v institucionalno varstvo	Bivanje v bivalni enoti
B4	U bistvu bi svoboda, pač svoboda.	Svoboda, prosti izhodi, prihodi	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
B5	Več mam stikov z ljudmi, z javnostjo.	Vključenost v širše okolje	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
B6	Podobn, sam tle če se zmenš, si lohk mal dl.	Prihodi v bivalno enoto po dogovoru	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
B7	Spat grem, kadr hočm.	Odločanje o spanju	Odločitve uporabnikov/uporabnic	samostojnost
B8	Zvečer lahko dovg poslušam musko al pa gledam TV al pa kr kol.	Samostojno razporejanje dejavnosti	Odločitve uporabnikov/uporabnic	samostojnost
B9	Nimam pa nočnih izhodov.	Prepoved nočnih izhodov	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
B10	Sami smo ponoč.	Ni nočne izmene zaposlenih	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
B11	Ni tacga nadzora kukr u centru.	Ni pretiranega nadzora nad uporabniki/uporabnicami	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
B12	Zjutrej, ko vstanem grem v službo,	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
B13	k odslužim službo, se pa pač prpelem z javnim prevozom al pa s skutrjem se prpelm domu.	V službo se pripelje z javnim prevozom ali s motorjem	Zaposlitev	Samostojnost
B14	Pogledam, kva je za nardit, pa si rečem, to bom dons naredu al pa	Samostojno odločanje glede opravil v bivalni enoti	Odločitve uporabnikov/uporabnic	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	jutr, tko da toj to no.			
B15	Delam zunej, tko da mal pogledam, če je na vrtu al pa ukol hiše.	Urejanje vrta in okolice	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
B16	Vn, s skuterjem u Begne al pa u Radolco Odvisn, kje kj dogaja.	S skuterjem se odpelje do Radovljice oz. Begunj	Neorganizirane aktivnosti v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
B17	Večerja, poj pa se mal TV alpa igrce.	Večerja, TV, igranje računalniških igric	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
B18	Moja služba je upravljanje prek javnih del, u bistvu bl občina pa to.	Zaposlen prek javnih del	Zaposlitev	Samostojnost
B19	Vključen v VDC-ju, kjer imamo zdej nove prostore	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
B20	Izdelujemo keramiko, ročne izdelave, z gline skodelce, krožniki, posode	Delo s keramiko	Zaposlitev	Samostojnost
B21	Delamo v dopoldanskem času.	Dopoldanski delovni čas	Zaposlitev	Samostojnost
B22	Prek javnih del, četrtki pa petki	Prek javnih del je zadolžen za	Zaposlitev	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	tm pa na letališču kosim travo, poj parki, bazen Radolca, pač povsod me ponučajo.	košnjo trave na raznih objektih		
B23	raj delam prek javnih del an, ker dobim več denarja.	Dobro plačilo	Zaposlitev	Samostojnost
B24	Ja, ključna oseba al pa kdo od zaposlenih.	Skrb za finance	Vloga zaposlenih	Zaposleni
B25	Če kj rabm, rečem zaposlnemu pa mi da denar.	Za denar prosi zaposlenega, ki skrbi za njegove finance	Finance	Samostojnost
B26	Prosti čas pa preživljam bl v naravi al pa grem tko mal po Radolc al pa po Begnah.	Preživljanje prostega časa izven bivalne enote	Neorganizirane aktivnosti v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
B27	Ob četrtkah grem u Begne na človek, ne jezi se.	Igranje igre Človek ne jezi se v bližnjem lokalu	Neorganizirane aktivnosti v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
B28	Drugač kr dobr	Dobri odnosi med sostanovalci	Sostanovalci	Odnosi
B29	Tle je problem k ene osebe ne paše u to bajto. Preveč smo nametani, no.	Nezadovoljstvo, ker so si med seboj preveč različni in imajo različne potrebe	Sostanovalci	Odnosi

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
B30	Težave, če se pojavijo, jih rešujem s ključno osebo	Reševanje težav in konfliktov	Vloga zaposlenih	Zaposleni
B31	pomagajo pri kuhi, bančnih zadevah pr nabavah, velik je teh no	Pomoč pri gospodinjskih opravilih	Vloga zaposlenih	Zaposleni
B32	Zj za enkrat sem še samski.	Nima partnerice	Partnerstvo	Odnosi
B33	V zvezi pa že nisem tri leta.	Bil tri leta v zvezi	Partnerstvo	Odnosi
B34	Ja, hodu sm nekj let, bom reku kr že od mejnih nog pa do 44. leta, no	Odhodi v domače okolje k rejnikom	Sorodniki	Odnosi
B35	lansk let zgubu oba rejnika	Izguba rejnikov (smrt)	Sorodniki	Odnosi
B36	V ponedeljkih hodm na telovadbo, v četrtek hodm pa na pink ponk.	Telovadba	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
B37	Ja društvo Sožitje	Društvo Sožitje	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
B38	Pač tekmujejo v tem sožitju.	Udeležba na tekmovanjih	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
B39	Spremenu bi sostanovalce, ker ene osebe res niso za sm.	Zamenjava sostanovalcev	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
B40	Drugač me pa mot to, k se skos menajo	Neprestana menjava zaposlenih –	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	zaposleni, an, tisti, k so pr nas stalni, delajo po drugh bivalnah in to men ni dobr.	želja po stalnosti le-teh		

Intervju C

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
C1	Smo že 13 let tle	13 let	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
C2	Velik boljš	Boljše počutje v bivalni enoti	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
C3	Tle sam kuhaš, k dol nis mogu, lahko sam spečeš, k dol nism mogu, an, lahko sam spravlaš svoje stanovanje, k dol si sam sobo pospravu pa dežurstva so ble	Samostojnost	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
C4	Tle sam poveš zaposlenmu pa da greš	Evidenca izhodov stanovalcev	Vloga zaposlenih	zaposleni
C5	Na kšno večerjo al pa na kosilo	Kosilo in večerja v restavraciji	Neorganizirane aktivnosti v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
C6	V trgovino pa da vse nabaviš, kr se le da, kšno kozmetko,	Samostojno nakupovanje stvari za lastne potrebe	Finance	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	obleke, obutev pa take stvari.	(kozmetika, oblačila)		
C7	Mava svoje stanovanje	Živi skupaj s partnerjem v garsonjeri, znotraj bivalne enote	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
C8	Pa še mačka	Skrb za domačo žival	Odločitev uporabnikov/ uporabnic	Samostojnost
C9	sama kuhava, pereva pa vse.	Kuhanje, pranje oblačil	Gospodinjska opravila	Samostojnost
C10	grem poj počas na šiht na avtobusno postajo	Uporaba javnega potniškega prometa	Neodvisnost	Samostojnost
C11	in grem v službo.	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
C12	mamo kavo, se zmenmo karkol, a ne, mislm, kar bo kdo kej počel	Dnevni sestanek po prihodu iz službe	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
C13	Al pa gremo skupej na kšn sprehod	Sprehod s sostanovalci	Sostanovalci	Odnosi
C14	Kj pospravlam, dam prat te obleke pa to.	Pospravljanje, pranje oblačil	Gospodinjska opravila	Samostojnost
C15	Po večerji pa tut stuširaš se, zrihtaš se poj pa televizijo pogledaš poj greš pa spat.	Večerna rutina vsebuje večerjo, skrb za osebno higieno, gospodinjsko opravilo in prostočasno aktivnost	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
C16	Zdej sem delala te sveče	Izdelovanje sveč	Zaposlitev	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
C17	Ampak cel dan stojiš in te kr mal noge boljjo, mau tle mišice v nogi začnejo bolet.	V večji meri stoječe delo	Zaposlitev	Samostojnost
C18	Sm bla pa prej u tekstilu, k je bla še Marinka gor, sm pa ful velik šivala te blazine pa povštrčke.	Delala tudi s tekstilom (šivanje)	Zaposlitev	Samostojnost
C19	Naučila na to šivanje na mašino.	Rokovanje s šivalnim strojem	Neodvisnost	Samostojnost
C20	Bl iz pletenjem pozim,	Pletilstvo v zimskem času	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
C21	bl televizijo	Gledanje TV	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
C22	kšn sprehod, če ni prevroče.	sprehod	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
C23	Mal se z muckam igram, mucka mam pa res ful rada.	Igra z domačim ljubljencem	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
C24	U redu.	Dober odnos	Sostanovalci	Odnosi
C25	Bl s strokovnu	Zaupanje težav	strokovni delavec	Zaposleni
C26	al pa s klučno osebo, če je tle.	Zaupanje težav, pomoč pri reševanju konfliktov	Vloga zaposlenih	Zaposleni
C27	Zato da nm pomgajajo, za pomoč, a kako bi reku temu.	Pomoč in podpora	Vloga zaposlenih	Zaposleni

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
C28	K pride, prebere obvestila na računalnik	Pregleda aktualna obvestila	Vloga zaposlenih	Zaposleni
C29	Morje, pomaga obleke štimat	Pomoč pri pakiranju	Vloga zaposlenih	Zaposleni
C30	Pa v trgovino gremo skupaj po nakupih pa take stvari.	Pomoč pri gospodinjstvih opravilih	Vloga zaposlenih	Zaposleni
C31	Pa dnar štejejo pa štimajo.	Pomoč pri rokovanju z denarjem	Vloga zaposlenih	Zaposleni
C32	Ja v zvezi	Ima partnerja	Partnerstvo	Odnosi
C33	Dol u centru sva mela vsak svojo sobo, tle pa lahko skup živiva.	S partnerjem živita v istem gospodinjstvu	Partnerstvo	Odnosi
C34	Zj že en cajt nism bla, k je sestra nekej bovna.	Nekaj časa ni bila doma pri sorodnikih	Sorodniki	Odnosi
C35	Drugač pa kr, prej, k je bla mama, sem velikrat hodila, vseke praznke, počitnce, skos, no	Ko je bila mama še živa je redno hodila v domače okolje	Sorodniki	Odnosi
C36	Rada kolesarm	Kolesarstvo	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
C37	Na telefonu sm rada, na tablc sm rada.	Uporaba telefona in tabličnega računalnika	Neodvisnost	Samostojnost
C38	Drugač sm pa vklučena v	Pevski zbor	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka izjave	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	VDC-ju na pevske			
C39	Ja, si želim, da bi bila moja ključna oseba večkrat tle v službi.	Bolj pogosta prisotnost ključne osebe	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
C40	Težko se navadam novih zaposlenih, tle se pa skos menajo.	Stiska zaradi hitre spremembe zaposlenih	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
C41	Tut me mot, da ne greva velikrat na južno z Damjanam čez vikend.	Premalo zmenkov s partnerjem	Partnerstvo	Odnosi

Intervju D

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
D1	Štiri leta smo tle na Gradnikovi,	Štiri leta	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
D2	prej sm bla pa dovg časa v centru.	Center Matevža Langusa	Vključenost v institucionalno varstvo	Bivanje v bivalni enoti
D3	Tm mi ni blo dobr.	Nezadovoljstvo z bivanjem v instituciji	Nezadovoljstvo povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti
D4	Pa ene so se drle na mene pa me kregale.	Verbalno nasilje s strani zaposlenih	Nezadovoljstvo povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti
D5	Tm tut nis nikamor šu, samo vn pred center na	Omejitev na področju gibanja	Nezadovoljstvo povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	klopco al pa na Šobc.			
D6	Grem lahko vn, na sprehode pa po nakupih.	Svoboda, prosti izhodi, prihodi	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
D7	Mam prjatle, dol jh pa nism mela.	Prijatelji v bivalni enoti	Sostanovalci	Odnosi
D8	Mamo prjazne sosede, pa mal zunj se pogovarjamo.	Druženje s sosedi	Neorganizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D9	Pa sama grem lahko po nakupih, če rabm ustno vodo al pa šampon	Samostojno nakupovanje stvari za lastne potrebe	Finance	Samostojnost
D10	Pa lahko grem z Boštjanm na kavo al pa sladoled.	Druženje z bratom izven bivalne enote	Sorodniki	Odnosi
D11	Zutrej me nočni zbudi	Bujenje uporabnikov	Vloga zaposlenih	Zaposleni
D12	Zutrej grem peš u VDC	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
D13	Mau počijem pa kavico popijem, poj pa mau televizijo	Počitek, kava, TV	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
D14	mormo jt u trgovino popoldne al pa na Telemach plačat položnce	Tedensko nakupovanje hrane v trgovini, plačilo naročnine za televizijo	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
D15	Eni so pa dežurni, morjo prpravt za večerjo.	Seznam dežurstev pri gospodinjskih opravilih	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
D16	Zaposln nardi seznam	Urejanje dežurstev	Vloga zaposlenih	Zaposleni
D17	Delam v VDC-ju za Hidrio	Delo v Varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
D18	grem pa z Alenko v hribe.	Planinsko društvo	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D19	Nas ni preveč u hiš, gremo pa na kšn izlet.	Izleti	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D20	Najraj sm pa na telefonu.	Uporaba telefona in tabličnega računalnika	Neodvisnost	Samostojnost
D21	Če mam tesnobo	Tesnoba	Čustvena inteligenca	Samostojnost
D22	Barvam mandale	Ustvarjanje	Prosti čas	Samostojnost
D23	Dober.	Dobri odnos s sostanovalci	Sostanovalci	Odnosi
D24	Tanja je moja prijateljca, ona je tuť u sob z mano.	Dobri odnos s sostanovalci	Sostanovalci	Odnosi
D25	Z zaposlnim se pogovorim.	Reševanje težav in konfliktov	Zaposleni	Odnosi
D26	Mam tesnobo, se umaknem v sobo	Skrb za zdravje	Neodvisnost	Samostojnost
D27	Prosm zaposlena za pogovor na samem.	Zaupanje vzpostavljeno z zaposlenim	Reševanje težav in konfliktov	Zaposleni
D28	Da pomagajo.	Pomoč in podpora	Vloga zaposlenih	Zaposleni

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
D29	Prpravjo denar za pohod,	Pomoč pri rokovanju z denarjem	Vloga zaposlenih	Zaposleni
D30	Fanta mam že štiri leta.	V zvezi	Partnerstvo	Odnosi
D31	Ne, nikamor. To nikol nisem hodila.	Ne hodi k sorodnikom/rejnikom	Sorodniki	Odnosi
D32	Dobim obisk rejnikov al pa atija al pa mamice. Obiske mam v VDC-ju pa zmerej je tut Boštjan, moj brat, tm pa zaposleni.	Obiski sorodnikov v varstveno delovnem centru	Sorodniki	Odnosi
D33	Učash si, sam tukj mi je bl ušeč.	Ni želje po odhodu domov	Sorodniki	Odnosi
D34	V pondelkih hodm na telovadbo,	Telovadba	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D35	u tork plavanje,	Plavanje	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D36	V VDC-ju pa hodm na računalništvo	Računalniška delavnica	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D37	Na plesne	Plesna aktivnost	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D38	Pa na morje grem.	Letovanje	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
D39	Da bi lahko spet sama šla na kavo.	Samostojni izhod na kavo	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
D40	Lahko grem samo z zaposlenmu,	Izhod v okolje le v spremstvu zaposlenega	Neodvisnost	Samostojnost
D41	ker sm narobe nekj nardila in mi ne zaupajo več.	Disciplinsko ravnanje – omejitev izhodov	Vloga zaposlenega	Zaposleni

Intervju E

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
E1	Štiri leta nazaj.	Štiri leta	Vključenost v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
E2	Prej sm biu pa dol u centru.	Center Matevža Langusa	Vključenost v institucionalno varstvo	Bivanje v bivalni enoti
E3	Ampak u bivalni je res dobr, lahk grem vn pa povsod.	Svoboda, prosti izhodi, prihodi	Razlogi za prehod v bivalno enoto	Bivanje v bivalni enoti
E4	Tut na morje pa na izlet u živalski vrt al pa km.	Izleti, letovanja	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
E5	Grem sam do igrišča,	Sprehod	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
E6	na pjačo grem s punco	Zmenki s punco	Partnerstvo	Odnosi
E7	Lahk grem tut u trgovino pa h frizerju grem lahk sam.	Samostojni odhodi v trgovino, frizerski salon	Neodvisnost	Samostojnost
E8	Dol sm se pa lahk sam ukol centra vozu.	Omejitev na področju gibanja	Nezadovoljstvo, povezano z bivanjem v instituciji	Bivanje v bivalni enoti
E9	Zutrej me zaposlen zbudi	Bujenje uporabnikov	Vloga zaposlenega	Zaposleni

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo. Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
E10	Pa kombi pride po mene.	Organiziran prevoz do VDC	zaposlitev	Samostojnost
E11	Morm pa počivat, kava, malca, poj pa na igrišče al pa po nakupih.	Počitek, kava, sprehod, nakupi	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
E12	Pomagam tut večerjo nardit	Kuhanje večerje	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti
E13	Zvečer me pa zaposlen stušira, poj grem pa na komp pa spat.	Pomoč pri negi	Vloga zaposlenega	Zaposleni
E14	V VDC-ju delam Hidrio	Delo v varstveno delovnem centru	Zaposlitev	Samostojnost
E15	Nekj nm pa tut država dnarja da.	Denarna pomoč s strani države	Finance	Samostojnost
E16	Cajta na kompu, snemam muske, alpa tetris pa Skype al pa gledam TV.	TV, računalniške igrice	Prosti čas v bivalni enoti	Samostojnost
E17	Grem do zaposlenga pa mu povem.	Pomoč pri razreševanju konfliktov med uporabniki	Reševanje težav in konfliktov	Zaposleni
E18	Grem pa tut s prjatlji al pa s punco na igrišče al pa na kavo.	Druženje s prijatelji in partnerico	Neorganizirana aktivnost v zunanjem okolju	Vključenost v širše okolje
E19	Ob torkih pa v četrtkh mam pa tut fizioterapijo	Fizioterapija	Skrb za zdravje	Samostojnost
E20	U četrtkih grem pa u centr na	Delovna terapija	Skrb za zdravje	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
	terapijo, me pa šofer pele.			
E21	Z usem se dobr, samo z enmu se pa ne, ker me skos najeda.	Dobri odnosi, z enim se malo manj zastopi	Sostanovalci	Odnosi
E22	Poj se umaknem u sob pa ga pustim,	Umik v sobo – sproščanje	Odločitve uporabnikov/ uporabnic	Samostojnost
E23	povem zaposlenmu pa mu oni povejo, da neha.	Pomoč pri razreševanju konfliktov med uporabniki	Vloga zaposlenega	Zaposleni
E24	Družmo se pa igramo namizni nogomet pa muske si snemamo pa gremo na pijačo.	Neformalno druženje	Sostanovalci	Odnosi
E25	Ona ma tut moj dnar pa bančno kartico, da gre dvignt, če mi zmanka.	Pomoč pri rokovanju s financami	Vloga zaposlenega	Zaposleni
E26	Mam punco	V zvezi	Partnerstvo	Odnosi
E27	Velik mi pomaga, prnese mi kozarc pa krožnik do mize pa odnese tut. Dobr skrbi zame. Velik se družva.	Nudenje podpore in pomoči, druženje	Partnerstvo	Odnosi
E28	Ona gre za vikend kdaj domu pa jo ful pogrešam.	Pogreša punco, ko le-ta odide domov	Partnerstvo	Samostojnost

Iskra, Katja (2023): *Bivalna enota, dobra praksa socializacije oseb s posebnimi potrebami*. Diplomsko delo.
Koper: UP PEF.

Številka kode	Izjava	Koda	Kategorija	Nadkategorija
E29	Tut igrce igrava skupej, pa greva na sprehod pa v VDC al pa po nakupih.	Imata skupne aktivnosti in hobije	Partnerstvo	Odnosi
E30	Ne.	Ne hodi k sorodnikom/ rejnikom	Sorodniki	Odnosi
E31	Samo učasih se z mami pogovarjam po telefonu	Z mami se sliši po telefonu	Sorodniki	Odnosi
E32	Grem na tekaške prireditve	Udeležba na tekmovanjih	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
E33	Pozim na hokej.	Udeležba na hokejskih tekmah	Organizirana aktivnost	Vključenost v širše okolje
E34	Ja, da bi bla lahko s punco skupj u sobi.	Rad bi si s punco delil sobo	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
E35	Da bi si lahk sam prpravu večerjo.	Samostojno kuhanje večerje	Želja po spremembi	Bivanje v bivalni enoti
E36	Ker ni taka kuhna in z vozkam ne morem do štedilnika.	Nezadovoljstvo, ker kuhinja ni prilagojena vozičku	Organiziranost bivalne enote	Bivanje v bivalni enoti